

Vandalisme

door Bram van Dijk en Paul van Soomeren*

1.	Vandalisme . . . wat is dat?	1245- 3
2.	Cijfers en gegevens over vandalisme	1245- 5
3.	Wie plegen vandalisme en waarom?	1245- 9
3.1.	Wie vernielen er?	1245- 9
3.2.	Waarom wordt er vernield?	1245-10
3.2.1.	Vandalisme als spel	1245-10
3.2.2.	Prestigevandalisme	1245-10
3.2.3.	Vandalisme uit onvrede	1245-12
3.2.4.	Vandalisme uit wraak	1245-12
3.2.5.	Vandalisme met het oog op materieel gewin: instrumenteel vandalisme	1245-13
3.2.6.	Vandalisme als tactiek	1245-13
3.2.7.	Vandalisme uit verveling	1245-13
4.	Waarom zouden jongeren eigenlijk geen van- dalisme plegen?	1245-14
4.1.	Controle door opvoeders als onderdeel van de opvoeding	1245-14
4.2.	De controle door burgers	1245-15
4.3.	Politie en justitie als normhandhavers	1245-16
5.	Vandalisme . . . , wat zou eraan te doen zijn?	1245-17
5.1.	Maatregelen uitgevoerd door surveillance- dienst	1245-18
5.2.	Haltprojecten	1245-20
5.3.	Bewustmakingsprojecten	1245-21
5.4.	Vandalismepreventie en gebouwde omgeving	1245-23
5.5.	Overige maatregelen	1245-24
	Literatuur	1245-26

* Bram van Dijk en Paul van Soomeren zijn beiden werkzaam bij het Bureau Criminaliteitspreventie te Amsterdam.

1. Vandalisme . . . wat is dat?

Het verschijnsel vandalisme mag zich de laatste jaren verheugen in een van diverse kanten snel toenemende belangstelling.

Burgers klagen over „de toename van vernielingen aan hun privébezit”. De media besteden uitgebreid aandacht aan „de snelle stijging van het vandalisme”. Kamerleden stellen vragen „over de omvang van het aantal opzettelijke vernielingen”. Gemeentelijke diensten en openbare nutsbedrijven spreken in hun jaarverslagen over „vandalisme problemen”. De politie probeert op verschillende manieren iets te doen aan de vermindering van het verschijnsel vandalisme en tenslotte blijken ook de eerste wetenschappers zich reeds gezet te hebben aan de bestudering van het nog weinig ontgonnen onderzoeksterrein van het verschijnsel vandalisme.

Voordat we ertoe zullen overgaan enige kanten van het verschijnsel vandalisme kort te belichten, willen we allereerst ingaan op de oorsprong en betekenis van het begrip vandalisme.

De term vandalisme schijnt het eerst gebruikt te zijn door de Franse bisschop Grégoire, toen hij tijdens de Franse revolutie de door het volk gepleegde vernielingen aan kerken, paleizen en musea aanschouwde. Met de term vandalisme refereerde hij aan de Germaanse volksstam de Vandalen die zich in de vijfde eeuw n. Chr. plunderend door West-Europa en Noord-Afrika verplaatste. Een in die tijd overigens niet ongebruikelijke methode van reizen. Deze Vandalen wisten in 455 n. Chr. zelfs Rome binnen te vallen en te plunderen. Het is opvallend dat de tijdens de Franse revolutie uitgevonden term vandalisme in Nederland eigenlijk pas de laatste jaren algemeen ingang heeft gevonden. Zo zal men in het Wetboek van Strafrecht tevergeefs zoeken naar het begrip vandalisme. Men spreekt daarin namelijk enerzijds van de overtreding „straatschenderij” (baldadigheid) en anderzijds van het misbedrijf „vernieling”.

In artikel 424 wordt gesteld dat:

„Hij die op of aan den openbaren weg of op eenige voor het publiek toegankelijk plaats, tegen personen of goederen eenige baldadigheid pleegt, waardoor gevaar of nadeel kan worden teweeggebracht, wordt, als schuldig aan straitschenderij, gestraft met geldboete van . . .”

In artikel 350 heet het:

„Hij die opzettelijk en wederrechtelijk eenig goed dat geheel of ten deele aan een ander toebehoort, vernielt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van . . .”

De *definitie van vandalisme* die wij hier zullen gebruiken, is vrij vertaald naar artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht en luidt:

„Vandalisme is het opzettelijk vernielen, beschadigen of onbruikbaar maken van bepaalde objecten.”

Die objecten kunnen dan variëren van een telefooncel tot een autospiegel. Maar het grootste probleem bij de definitie van het begrip vandalisme zit niet zozeer in het feit dat er een bijna eindeloze lijst valt te maken van objecten die worden vernield¹ maar zit eerder in de vraag wanneer er sprake is van een *opzettelijke* vernieling. Een automobilist die de macht over het stuur verliest en een paal een kopje kleiner maakt, kan men immers moeilijk van vandalisme beschuldigen. En als een ruit bij een partijtje voetbal door een afgedwaald schot aan diggelen gaat, is er evenmin sprake van vandalisme. Men kan zich echter de vraag stellen waar de grens ligt tussen een partij voetbal waarbij ruiten sneuvelen en een partij ruitenschieten waarbij de spelregels ontleend zijn aan de voetbalsport. Die grens valt alleen duidelijk te trekken als men de dader (voetballer) pakt en/of als men de vernieling (het ongeluk) ziet gebeuren.

Juist aan deze voorwaarden wordt bij het verschijnsel vandalisme zelden voldaan. In verreweg de meeste gevallen ziet men immers alleen het resultaat: een kapotte ruit. Naar de daders kan men fluiten en dus zal men ook nooit te weten komen of er opzet in het spel was en zo ja waarom iemand zo'n opzettelijke vernieling dan wel gepleegd heeft.

Dit probleem van de meestal onbekende dader en de daardoor onbekende motieven heeft twee belangrijke gevolgen:

- Ten eerste geeft het waarschijnlijk aanleiding tot onevenredig veel onrustgevoelens onder de burgerij. Tekenend in dit opzicht is dat men vaak spreekt over „het zinloze vandalisme”.
- Een tweede gevolg van het feit dat het „waarom” van de meeste vernielingen onduidelijk blijft, is dat daardoor niemand eigenlijk goed weet wat er zou moeten gebeuren aan de bestrijding van het vandalisme.

We zullen daarom – voordat we ons kunnen wijden aan de vraag wat er aan de vermindering van het vandalisme kan worden gedaan – ons

1 Men doet er dan ook zijn voordeel mee om, als men in een bepaalde specifieke situatie zich met vandalisme gaat bezighouden, allereerst een lijstje op te stellen van objecten die in dat geval (kunnen) worden vernield.

eerst moeten richten op de vraag wie opzettelijke vernielingen plegen en waarom zij dat doen (of juist niet doen). Voordat we deze vragen in 3 en 4 onder de loep nemen, zullen we in eerste instantie eens kijken wat er bekend is over de omvang en de toename van het verschijnsel vandalisme.

2. Cijfers en gegevens over vandalisme

Er bestaan twee belangrijke bronnen die een beeld geven van het aantal vernielingen dat in Nederland wordt gepleegd. Allereerst kunnen we kijken naar het aantal in de politie-statistieken geregistreerde vernielingen.

Tabel 1

	Absoluut aantal misdr. verniel.	Index* 1970 = 100	Index totaal aantal misdrijven 1970 = 100
1970	10334	100	100
1975	25322	245	171
1980	69775	675	265
1981	75792	733	305
1982	88148	853	347
1983	85206	825	371
1984	95612	925	407
1985	98799	956	412
1986	113596	1099	404

* Index 1970 = 100 betekent dat het aantal vernielingen als indexcijfer 100 heeft gekregen. Het indexcijfer voor 1975 is dan gelijk aan $\frac{\text{het aantal vernielingen in 1975}}{\text{het aantal vernielingen in 1970}} \times 100$. Op analoge wijze worden de indexcijfers voor de andere jaren verkregen.

Tabel 1 toont ons een duidelijke toename van het aantal door de politie geregistreerde vernielingen.

Daarnaast maakt een vergelijking van de twee laatste kolommen duidelijk dat het aantal geregistreerde vernielingen ook relatief binnen het totaal aantal misdrijven een steeds groter aandeel voor zich opeist. Bij deze tabel moet men echter wel bedenken dat het aantal vernielingen dat in werkelijkheid heeft plaatsgevonden behoorlijk zal verschillen met het aantal vernielingen dat in de tabel is terechtgekomen. Lang niet alle burgers en instellingen doen immers aangifte van vernielingen waarvan ze het slachtoffer zijn geworden. Deze niet ter kennis van de politie gekomen strafbare

feiten duidt men ook wel aan met de term „black number”.

Om een beter idee te krijgen van de werkelijke hoeveelheid strafbare feiten die plaatsvinden, heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie (het WODC) slachtoffer-enquêtes uitgevoerd, waarbij men aan een groot aantal Nederlanders boven de 15 jaar vroeg of zij in een bepaald jaar het slachtoffer geworden zijn van bepaalde strafbare feiten. Als bijvoorbeeld uit zo'n enquête blijkt dat 5% van de geïnterviewden opgeeft dat zij het slachtoffer geworden zijn van een vernieling, dan kan men er vanuit gaan dat ook ongeveer 5% van de gehele Nederlandse bevolking boven de 15 jaar het slachtoffer van een vernieling geworden is. Tabel 2 toont ons de cijfers van de slachtoffer-enquêtes over enige jaren.

Tabel 2

	1975	1976	1977	1978	1979
percent	5,0	5,9	6,8	7,7	9,7

Vanaf 1980 is de landelijke slachtofferenquête overgenomen door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Met deze overname werd de vraag naar vandalisme gesplitst in een vraag over beschadiging van de auto en beschadiging van overige eigendommen.

In tabel 3 zijn de gegevens van het CBS weergegeven.

Tabel 3

Jaar	% slachtoffers* beschadiging auto	Geschat abs. aantal slachtof- fers beschadi- ging auto	% slachtoffers beschadiging overige eigend.	Geschat abs. aan- tal slachtoffers besch. overige eigend.
1980	9.0	799.000	6.7	1.102.000
1981	9.1	877.000	7.0	1.156.000
1982	9.8	992.000	6.2	1.080.000
1983	9.2	901.000	6.5	1.047.000
1984	9.3	934.000	6.0	1.000.000
1986	8.7	874.000	6.0	1.000.000

* Gepercentageerd op het aantal autobezitters in de steekproef.

Op basis van de tabellen 2 en 3 zijn de volgende conclusies te trekken:

- Het aantal slachtoffers van vernielingen aan privé-eigendommen is tot het begin van de 80-er jaren sterk gestegen, daarna is een lichte daling te constateren.
- De schatting (voor 1984) van de totale schade die met deze vernielingen gepaard gaat, komt ruim boven de 500 miljoen gulden uit.
- Het blijkt dat er veel meer vernielingen plaatsvonden dan door de politie werden geregistreerd.

Als we de cijfers uit tabel 3 vergelijken met de cijfers uit tabel 1 blijkt dat het aantal vernielingen op basis van de slachtofferenquête minimaal (voor 1986) 16 keer en maximaal (voor 1981) 26 keer zo hoog als het aantal aangiften dat door de politie werd geregistreerd. Daarbij dient dan bovendien nog bedacht te worden dat vernielingen aan openbaar bezit buiten de slachtofferenquête blijven.

Een nadeel van de gegevens uit de slachtofferenquêtes is dus dat deze cijfers ons niets kunnen vertellen over de omvang en eventuele toename van het aantal vernielingen aan openbaar-bezit. Als men de aantallen vernielde lantaarnpalen, telefooncellen, wachthokjes, bankjes, plantsoenen en prullebakken zou kennen, kwamen de cijfers uit tabel 2 en 3 ongetwijfeld vele malen hoger te liggen. Men neemt namelijk aan dat openbaar-bezit naar verhouding meer het slachtoffer van vernielingen wordt dan privé-bezit (Hauber; 1981). De reden hiervan zou zijn dat men bij openbaar-bezit sneller geneigd is om te denken dat „het toch van niemand is”. Gegevens die een totaalbeeld geven van het aantal vernielingen aan openbaar-bezit in Nederland zijn echter niet voorhanden.

Wel heeft de VNG in 1984 een onderzoek („In de Vernieling”) gedaan naar de omvang van vandalisme aan gemeentelijke eigendommen. Uit dit onderzoek kunnen onder meer de volgende conclusies worden getrokken:

- Een zeer voorzichtige schatting van het aantal vernielingen aan gemeentelijk bezit – in alle Nederlandse gemeenten, behalve de vier grote steden (!) – komt uit op 180.000. Het totaal met de vier grote steden erbij zal natuurlijk veel hoger liggen en zelfs dan is nog maar een beperkt deel van alle vernielingen aan openbaar bezit (waartoe ook bezit van Rijksoverheid, woningbouwverenigingen en bijzonder onderwijs gerekend wordt) in kaart gebracht.
- Een schatting van de schade aan gemeentelijke eigendommen –

nu wel inclusief de vier grote steden! – geeft een totaal bedrag van 100 miljoen gulden te zien.

- Het blijkt dat van gemeentelijke objecten vooral scholen (alleen openbaar onderwijs) zeer vaak te lijden hebben onder vandalisme.
- De mate van vandalisme hangt samen met urbanisatiegraad: in grotere gemeenten is het gemiddeld aantal vernielingen per inwoner hoger dan in kleinere gemeenten.

Het voorgaande cijfermateriaal kort samenvattend, kunnen we stellen dat het aantal door de politie geregistreerde opzettelijke vernielingen de laatste jaren absoluut en relatief ten opzichte van het totaal aantal misdrijven sterk toeneemt. Daarnaast zien we dat een zeer groot aantal burgers slachtoffer wordt van vernieling van hun privé-bezit en dat tevens het aantal vernielingen van openbaar-bezit niet gering is, al ontbreken voor deze laatste groep objecten exacte gegevens over omvang en eventuele toename. De totale schade die in 1984 door vandalisme werd veroorzaakt, ligt in ieder geval ruim boven de 600 miljoen gulden.

Toch betekent dit alles niet dat vandalisme een nieuw probleem is. Bij onze eerste duik in de geschiedenis zagen we al dat een kleine tweehonderd jaar geleden een Franse bisschop zich reeds druk maakte over het verschijnsel vandalisme. Maar ook in eigen land is in oude archieven interessant materiaal te vinden.

Zo deed bijvoorbeeld de heer Jongejan (Hoofd ener School te Amsterdam) al in 1896 een brochure het licht zien onder de titel „De baldadigheid der straatjeugd en hoe we ze kunnen bestrijden”. In die brochure gaat hij uitgebreid in op iets wat wij heden ten dage vandalisme en de preventie van vandalisme zouden noemen.

Maar Jongejan staat in dit opzicht niet alleen.

Zo schrijft in 1914 de historicus H. Brugmans in zijn boek „Het Huiselijk en Maatschappelijk Leven onzer Voorouders”:

„Op tal van prenten, in tal van berichten, de eeuwen door, zijn jongens en meisjes op straat en plein, langs de grachten, op kerkhoven, op den stadswal, met spelen (bezig), overgaande vaak in kattekwaad doen, soms in straatschennerij plegen. (. . .) Straten en grachten waren uitgezochte speelplaatsen, maar de jongens maakten het al te bont en wierpen der goede luiden glazen in, soms zelfs aan iemand een oog uit.”

Door dit soort citaten krijgt men in ieder geval een besef van het feit dat vandalisme echt niet iets is dat opeens de laatste jaren de kop

heeft opgestoken. Baldadigheid, straatschennerij of vandalisme: het zijn verschijnselen die altijd bestaan hebben en die waarschijnlijk ook altijd wel zullen blijven bestaan. Dit hoeft echter allerminst te betekenen dat men zich in het geheel niet meer druk dient te maken over het verschijnsel vandalisme. Een historische relativering kan nuttig zijn, maar mag o.i. niet leiden tot defaitisme en apathie. Het is immers overduidelijk dat overheidsinstellingen en burgers ernstige hinder en schade ondervinden ten gevolge van vandalisme.

Concluderend willen we dan ook opmerken dat, hoewel vandalisme, katekwaad, straatschennerij en baldadigheid waarschijnlijk iets van alle tijden is, we zullen moeten proberen het verschijnsel vandalisme in te dammen. Dit laatste zeker gezien de sterke toename in de laatste jaren. Elke succesvolle aanpak moet echter stoelen op een degelijke analyse van het verschijnsel dat men wil aanpakken. Voordat we in 5 een aantal mogelijke aanpakken van vandalisme zullen bespreken, gaan we daarom in 3 en 4 allereerst in op mogelijke achtergronden van het verschijnsel vandalisme.

3. Wie plegen vandalisme en waarom?

3.1. *Wie vernielen er?*

Het woord vandalisme roept bij menig Nederlander een beeld op van grote scharen voetbalsupporters, die na een ongelukkig besluit van de scheidsrechter, treinen een metamorfose laten ondergaan, of van groepen jongeren in leren jekies, die een buurthuis tot de laatste steen afbreken.

Dergelijke vernielingen komen voor, en ze halen vaak de krantekoppen, maar dit is slechts één gezicht van het vandalisme. Het andere gezicht is minder spectaculair, maar minstens even „effectief”: jongeren die in kleine groepjes hier en daar het een en ander vernielen. En het gaat hier zeker niet alleen om de kansarme jongeren, maar om jongeren uit alle lagen van de maatschappij. Dit andere gezicht komt uit diverse onderzoeken naar voren.

Zo bleek bijvoorbeeld uit interviews die de Engelse onderzoeker F. J. Gladstone hield met 584 schooljongens in de leeftijd van 11-15 jaar, dat bijna al die jongens wel bepaalde vernielingen gepleegd hadden in de voorgaande zes maanden (Gladstone; 1978).

In Amsterdam werden bij een soortgelijk onderzoek ook meisjes

betrokken. In totaal interviewde men 181 jongeren van ongeveer 10-18 jaar: 114 jongens en 67 meisjes. Van de jongens zei 62% wel eens wat te hebben vernield, tegenover 34% van de meisjes. Voorts bleek dat pubers (12-16) over het algemeen zwaardere vernielingen plegen dan kinderen (10-12). Zo werd door pubers een paar maal het totaal slopen van een telefooncel genoemd, terwijl bij de scholieren van het lager onderwijs het fikkie steken en het vernielen van bloemen, bomen en struiken populair bleek. Jongeren van 16 tot 18 jaar bleken (relatief) weinig te vernielen (Onderzoek jeugdvandalisme, deel 3; 1981).

Deze twee onderzoeken geven dus aan dat vandalisme een wijdverbreid tijdverdrijf is voor allerlei jongeren. Een tijdverdrijf bovendien waar jongens zich iets vaker aan schuldig maken dan meisjes.

3.2. *Waarom wordt er vernield?*

Vaak schildert men het plegen van een vernieling af als een zinloze daad. Een van de eerste auteurs die er op wees dat een op het oog zinloze vernieling voor de daders over het algemeen wel „zin” heeft, is S. Cohen (1973). Hij onderscheidde een zestal verschillende motieven, die achter vandalisme kunnen schuilgaan. Wij zullen deze typologie in grote lijnen aanhouden, zij het dat recent onderzoek enige aanvullingen noodzakelijk maakt.

3.2.1. *Vandalisme als spel*

Hiermee worden de vernielingen aangeduid, die plaatsvinden tijdens (ruwe) spelletjes van kinderen van ongeveer 8 tot 12 jaar. Volgens Cohen zouden deze vernielingen min of meer onbedoeld zijn. Daartegenover stelt Crane (1952) dat het groepsspel van kinderen er vaak mede op gericht is de grenzen uit te testen die volwassenen aan hen opleggen. Met name onderzoek in Amsterdam (Onderzoek jeugdvandalisme, deel 3; 1981) en Waddinxveen (v.d. Pols; 1982) bevestigt deze visie: vandalisme van *kinderen* is niet slechts een simpel bijproduct van spelletjes, maar vooral een vorm van grensverkendend gedrag.

3.2.2. *Prestigevandalisme*

Met deze vorm van vandalisme willen pubers door durf en handigheid aanzien bij vrienden en vriendinnen verwerven (of behouden). Volgens Richards (1981) vindt vandalisme in deze leeftijdsfase (12-16) zijn oorsprong in een kloof tussen de wereld van volwassenen

Vandalisme komt voort uit een zestal verschillende motieven

en die van pubers. Zij stelt dat het voor pubers weinig nut heeft om zich te conformeren aan de regels van volwassenen; ze worden daardoor niet sneller als volwassenen beschouwd en zolang ze zich niet al te erg misdragen schaadt het hun positie ten opzichte van de volwassenenwereld ook niet. Bovendien wordt het door de vriendenkring juist positief gewaardeerd als van die regels wordt afgeweken. Daarmee wordt het plegen van vandalisme door *pubers* aannemelijk gemaakt: ten opzichte van volwassenen wordt er niet veel mee geriskeeerd, terwijl de leeftijdgenoten het opvatten als een teken van onafhankelijkheid.

3.2.3. *Vandalisme uit onvrede*

Vandalisme komt hier voort uit een frustratie die structureel van aard is: werkloosheid, slechte huisvesting, veel ruzie thuis, een hekel aan school en/of slechte schoolprestaties.

Richards stelt dat dit soort factoren – met name een hekel aan school en slechte gezinsrelaties – de kans op vandalisme door pubers vergroten, aangezien het conflict met de wereld der volwassenen zich duidelijker doet voelen. Met andere woorden, de motieven prestige en onvrede kunnen hand in hand gaan.

Wij veronderstellen dat, wanneer jongeren met veel frustraties te kampen hebben, het vandalisme echt zware vormen aan gaat nemen. Men denke hierbij met name aan de *kansarme jongeren* (ook *na* de puberteit).

Het zijn juist deze vormen van vandalisme die bij uitstek zinloos lijken en de publiciteit halen.

3.2.4. *Vandalisme uit wraak*

Dit type vandalisme komt ook voort uit frustratie, maar richt zich direct op de bron van ongenoegen. Zo zou het grote aantal vernielingen aan scholen uit het motief wraak geboren kunnen zijn: een onvoldoende, een reprimande van de leraar, enzovoort... Hierbij kan worden aangetekend dat de vernielingen die voortkomen uit wraak niet leeftijdsgebonden zijn.

Uit het reeds genoemde onderzoek in Amsterdam bleek voor *jongeren van alle leeftijden* wraak een belangrijk motief te zijn voor vandalisme.

3.2.5. *Vandalisme met het oog op materieel gewin: instrumenteel vandalisme*

Cohen doelt hiermee op de vernielingen die worden aangericht om vervolgens geld of goederen te stelen: bijvoorbeeld het „kraken” van automaten en het slopen van lood en koper uit gebouwen. Ons inziens is de term vandalisme hier echter weinig gelukkig, omdat er in feite sprake is van een ander delict dan vandalisme.

3.2.6. *Vandalisme als tactiek*

Ook hierbij is de vernieling een bewust gehanteerd middel om een bepaald doel – anders dan materieel gewin – te bereiken. Vele uiteenlopende activiteiten zijn als vormen van tactisch vandalisme te bestempelen: van het saboteren van een lopende band om zich van een rustpauze te verzekeren tot het ingooien van ruiten bij ambassades uit ideologische overwegingen.¹

De laatste jaren heeft dit vandalisme uit ideologische overwegingen (zie bijvoorbeeld de krakersrellen) een grote vlucht genomen. De grote vraag is evenwel hoe bij die verschillende demonstraties en rellen de verhouding ligt tussen „ideologische vernielers” en de „meelopers die uit zijn op een verzetje”. Hier ligt een mooi terrein braak voor „rellologen”.

3.2.7. *Vandalisme uit verveling*

Er is wel gesteld dat jongeren vooral vernielen als de situatie hen niets leuks meer te bieden heeft (Buikhuisen; 1965). Zodra er alternatieven zijn (vermaak, sensatie) zou de vernielzucht aanmerkelijk minder worden. Waarschijnlijk is deze constatering niet onjuist. Maar dat betekent nog niet dat verveling een op zichzelf staande oorzaak van vandalisme is. De sensatie en het vermaak dat vandalisme biedt, heeft een belangrijke extra dimensie boven normale vormen van vermaak: vernielen mag niet. Overigens geven jongeren *zelf* vaak wel verveling op als reden voor het plegen van vernielingen. Wij beschouwen dat echter als een van de rationalisaties die wordt aangevoerd om de vernieling achteraf te rechtvaardigen.

Met deze zeven typen vandalisme is een beeld van de verschillende

¹ Een wel zeer bijzondere vorm van tactisch vandalisme komt in het volgende citaat naar voren: „One man, to make sure of his arrest, threw milk-bottles into a room full of detectives in a big police headquarter.” (Prewer; 1959).

motieven achter vandalisme gegeven. Daarbij moet worden aangetekend dat de eerste vier typen vandalisme (met de motieven spel, prestige, wraak en onvrede) binnen het kader van dit artikel het belangrijkste zijn: de voorbeelden van bestrijdingswijzen die in 5 aan de orde komen, zijn ook op deze vormen van vandalisme gericht. Tenslotte kan erop worden gewezen dat bovenstaande indeling in typen een vereenvoudiging van de werkelijkheid vormt. Als men vandaal gedrag van jongeren aan een nadere beschouwing onderwerpt, zal namelijk vaak blijken dat aan een vernieling meerdere motieven (dus bijvoorbeeld prestige *en* onvrede) ten grondslag liggen.

4. Waarom zouden jongeren eigenlijk geen vandalisme plegen?

Als men naar het rijtje motieven uit 3 kijkt, rijst wellicht de vraag waarom niet alles om ons heen in puin ligt. Immers, wie zou er bijvoorbeeld niet zijn boosheid middels een flinke trap willen afreageren? Het antwoord is natuurlijk simpel: de maatschappij hecht kennelijk waarde aan openbaar- en privé-bezit, en het vernielen van dat bezit wordt gezien als iets dat niet door de beugel kan. Anders gezegd: „Vandalisme hoort niet”, is een nagenoeg algemeen aanvaarde norm. Het naleven van deze norm wordt dan ook positief gewaardeerd en het overtreden van de norm kan sancties tot gevolg hebben.

De vraag: „waarom zouden jongeren eigenlijk geen vandalisme plegen?”, kan dus op twee manieren worden beantwoord.

- Ten eerste kunnen jongeren de „waarde” (materieel of immaterieel) van openbaar- en privé-bezit inzien en willen ze dat bezit dus gewoon niet vernielen. Op dit punt zullen we hier verder niet ingaan; we komen er in 5 kort op terug.
- Ten tweede kunnen jongeren bang zijn voor de sancties die het vernielen van iets tot gevolg kan hebben. Er kan echter pas reëel sprake zijn van een sanctie als de vernieler betrapt en gepakt wordt. In dit kader kan men drie categorieën „betrappers” en/of „sanctieopleggers” onderscheiden.

4.1. Controle door opvoeders als onderdeel van de opvoeding

Het corrigeren van ongewenst gedrag van jongeren is in eerste instantie een zaak van de opvoeders. Men kan zich echter de vraag

stellen in hoeverre zij daar tegenwoordig nog aan toekomen. Daarbij valt te wijzen op de geringe hoeveelheid tijd die voor het opvoeden van kinderen wordt overgehouden, terwijl bovendien veranderde waarden een rol kunnen spelen. Ten gevolge daarvan hebben opvoeders waarschijnlijk minder weet van hetgeen hun kinderen uitspoken en komen zij dus ook niet toe aan het corrigeren van eventueel vandaal gedrag. Aangezien er tot op heden uit onderzoek nog geen verband gebleken is tussen de mate van ouderlijke controle en het plegen van vandalisme moet het bovenstaande voorlopig het karakter van een onbewezen stelling dragen.

4.2. De controle door burgers

Bij de rol die burgers kunnen spelen, valt een onderscheid te maken tussen visuele controle (*zien* dat een strafbaar feit plaatsvindt) en sociale controle (*iets doen* als men ziet dat een strafbaar feit plaatsvindt).

Met visuele controle bedoelen wij de kans die een burger heeft om vandalisme plaats te zien vinden. In de zeventiger jaren is er in de criminologie een stroming ontstaan die de groei van de kleine criminaliteit voor een belangrijk deel toeschrijft aan het verloren gaan van de visuele controlemogelijkheden van de burgers. De peetvaders van deze stroming zijn de Amerikanen Jeffery en Newman. Een aantal van hun grieven zijn: flats zijn te hoog en liften, trappenhuisen en hallen zijn plekken die vanuit de wooneenheden niet in de gaten kunnen worden gehouden. Buiten is het al niet beter: de gebieden om de flats heen vormen anonieme zones, omdat ze geen enkele gebruiksfunctie hebben. Bovendien is er vaak overtollig kijkgroen dat kwaadwillenden een prima beschutting biedt.

Een zeer fundamentele, helaas weinig gestelde vraag bij deze ideeën van Jeffery en Newman is natuurlijk wel, wat er gebeurt als men de visuele controlemogelijkheden op een bepaalde plek verhoogt. Een gevolg kan namelijk zijn dat de criminaliteit zich eenvoudig naar een andere plek verplaatst.

Daarnaast kan men opmerken dat visuele controle slechts één kant van de medaille is. Men kan zich immers ook afvragen wat een burger *doet* als hij ziet dat er vernieling wordt gepleegd. Er zijn twee mogelijkheden:

- Een burger kan de zaak zelf (buiten de politie om) afhandelen. Deze handelwijze zal tegenwoordig minder voorkomen dan vroeger. In de eerste plaats omdat vroeger mensen die in dezelfde buurt woonden elkaar beter kenden. Als Jantje kattenkwaad uithaalde, wist

tante Truus de vader en moeder van Jantje wel te vinden; tegenwoordig zal dit in veel mindere mate het geval zijn.¹ Daarbij komt dat men vaak uit angst voor represaillemaatregelen liever doorloopt dan optreedt als men iets ziet dat niet door de beugel kan.

– De burger kan de politie inschakelen. Met name echter waar het om vandalisme gaat waarbij niet de eigen bezittingen in het geding zijn, zal de meldings- en aangiftebereidheid over het algemeen laag liggen. Een van de oorzaken hiervan is de reeds genoemde angst voor represaillemaatregelen als de dader er achter zou komen wie de politie heeft ingeschakeld. Ook is men vaak van mening dat de politie toch niets tegen vandalisme doet. Het is dan ook niet verwonderlijk dat aan deze aspecten van de relatie burgerij-politie in sommige vandaliseprojecten de nodige aandacht wordt geschonken.

Samenvattend zouden we kunnen stellen dat de controle door burgers over het algemeen gering zal zijn, omdat men vaak niet eens ziet dat er een vernieling gepleegd wordt en als burgers wel een vernieling zien gebeuren, zullen ze over het algemeen weinig ondernemen. Controle door burgers zal daarom tegenwoordig nauwelijks een reden zijn om niet te vernielen.

4.3. Politie en justitie als normhandhavers

Wanneer we terugkijken naar de cijfers over vandalisme die in 1 zijn gepresenteerd, kunnen we stellen dat slechts een fractie van alle vernielingen ter kennis van de politie komt. Dat betekent dus dat de „pakkans” over het algemeen klein is en de mogelijke straf van de zijde van justitie voor de meeste jongeren ver weg ligt. In 5 zal worden ingegaan op projecten, waarbij het verhogen van toezicht en/of pakkans een van de doelen vormde.

Een repressieve aanpak van vandalisme zal vanzelfsprekend niet beperkt kunnen blijven tot verhoging van de pakkans. Een „standje van de politie” zal lang niet altijd een voldoende afschrikkende werking hebben en dan is inschakeling van het justitieel apparaat gewenst.

Ten aanzien van het bestraffen van vandalisme is een aantal nieuwe ontwikkelingen te signaleren. Daarbij staan twee punten centraal:

- 1 Overigens zijn Jeffery en Newman van mening dat hun voorstellen tot aanpassingen in de gebouwde omgeving ook de sociale contacten van mensen kunnen verbeteren. Daarbij moet echter worden aangetekend dat de kwaliteit van sociale contacten niet alleen wordt beïnvloed door de aard van de gebouwde omgeving, maar ook door tal van sociale, economische en culturele factoren.

- De straf volgt snel op het strafbare feit. De snelberechting van voetbalvandalen is daar een goed voorbeeld van.
- De straf staat in logisch verband met het gepleegde strafbare feit.

Wanneer we tot besluit de balans opmaken ten aanzien van de redenen om niet te vernielen, moeten we concluderen dat deze redenen sterk aan slijtage onderhevig zijn geweest. We hebben echter in het voorgaande al enige mogelijkheden aangestipt, om iets aan het vandalisme te doen. In 5 zal uitgebreider op deze mogelijkheden worden ingegaan.

5. Vandalisme . . . , wat zou er aan te doen zijn?

Na in het voorgaande ingegaan te zijn op de vraag waarom jongeren vernielen (motieven), of juist niet vernielen, wordt het nu tijd om te kijken wat er aan vandalisme te doen is.

Als men actie wil ondernemen tegen vandalisme moet er allereerst aan één basisvoorwaarde zijn voldaan: men moet weten wat er ongeveer aan de hand is. Met drie van de „Zeven Gouden W's” komt men al een heel eind: *Waar* en *Wanneer* wordt *Wat* vernield?

Vaak kan men via de beantwoording van deze vragen ook al enigszins een beeld krijgen van *Wie* er vernielen en *Waarom* ze vernielen. Pas als men op deze wijze een globaal inzicht heeft gekregen in de situatie op een bepaalde plaats, kan men proberen om in die bestaande situatie verbetering te brengen. Onder verbeteren verstaan we dan het verminderen van het vandalisme. Men kan dit einddoel echter op vele wijzen trachten te bereiken en het overzicht dat we op de volgende pagina's schetsen, moet dan ook niet worden gezien als een complete inventarisatie van alle wegen die naar Rome leiden.

Dat is ook schier onmogelijk omdat vanaf het begin van de 80-er jaren een stroom van vandalisme-projecten op gang is gekomen. Door de activiteiten van de Commissie-Kleine Criminaliteit (ook bekend als de Commissie-Roethof) en de regeringsnota Samenleving en Criminaliteit is deze stroom uitgegroeid tot een ware vloedgolf.

In de nota Samenleving en Criminaliteit wordt gesteld dat de veel voorkomende criminaliteit (waaronder vandalisme) in preventief opzicht langs drie hoofdlijnen aangepakt moet worden. Kort samengevat komen deze hoofdlijnen neer op:

- Zorgen voor een gebouwde omgeving, die qua stedenbouwkundige en architectonische inrichting de mogelijkheden voor het plegen van criminaliteit beperkt.
- Het verhogen van het toezicht – met name het semi-formeel toezicht door onder andere controleurs in het openbaar vervoer, huismeesters, leerkrachten – op potentiële daders.
- Het vergroten van de binding van jongeren aan de waarden en normen van de samenleving.

Tevens wordt in deze nota bepleit dat gemeenten en het zogeheten maatschappelijk middenveld (bijvoorbeeld onderwijs- en jeugd-welzijnsinstellingen) een actieve rol gaan spelen bij de preventie van veel voorkomende criminaliteit. Ter aanmoediging heeft de regering voor 1986 tot en met 1990 een totaalbedrag van 45 miljoen gulden ter beschikking gesteld. Hiervan worden vooral gemeentelijke preventieprojecten gesubsidieerd. Uit een inventarisatie door het VNG (Gemeenten en veelvoorkomende criminaliteit 1988) blijkt dat er in 197 van de 583 betrokken gemeenten een vandalismedoelwitproject loopt. Wij moeten ons hier noodzakelijkerwijs beperken¹ en maken daarbij een onderscheid in vier typen maatregelen. Eerst behandelen we die maatregelen, waarbij de betrokkenheid van politiezijde het grootst is; we eindigen met de maatregelen waarbij de politie slechts een beperkte (vooral adviserende) rol kan spelen.

5.1. Maatregelen uitgevoerd door surveillancedienst

Het doel van de tweede hoofdlijn van het preventiebeleid van de regering komt neer op afschrikking van (potentiële) daders. Vanzelfsprekend kan de politie – in aansluiting op vormen van semi-formeel toezicht en informeel toezicht (bewoners) – hier ook een bijdrage aan leveren.

We bespreken drie mogelijkheden.

- In de eerste plaats kan worden getracht via intensieve surveillance en het inwinnen van informatie bij slachtoffer en andere sleutelpersonen (schoolhoofden, beheerders van sportcomplexen, etc.) de pakkans van jongeren te verhogen. Een nadeel is dat intensieve surveillance veel tijd kosten en over het algemeen slechts een beperkte periode is vol te houden. Deze methode lijkt dan ook het meest geschikt om een de kop opstekende brandhaard van vandalisme in de kiem te smoren.

¹ In Van Dijk, Van Soomer en Walop (1988) wordt zeer uitgebreid ingegaan op de bestuurlijke preventieaanpak van vandalisme.

- Een tweede methode is minder arbeidsintensief en heeft specifiek betrekking op de bestrijding van graffiti.¹ In Purmerend (zie Roozendaal 1985) werd besloten tot het formeren van een twee man sterk koppel, dat ondermeer via het fotografisch vastleggen van veelvoorkomende graffiti's meer grip op dit fenomeen trachtte te krijgen. Toen eenmaal de eerste dader op heterdaad was betrapt, kwam informatie los die tot verdere aanhoudingen leidde. Om een zo snel mogelijke afhandeling van de zaken mogelijk te maken werd besloten om steeds een proces-verbaal terzake overtreding van artikel 424 van het Wetboek van Strafrecht op te maken en geen proces-verbaal terzake van vernieling (artikel 350). Voorts werd er naar gestreefd dat de daders de aangerichte schade vergoeden.

Om dit te bevorderen betrok men de ouders van de daders direct bij de verdere afwikkeling en konden de daders het te betalen schadebedrag terugbrengen door zelf bepaalde herstelwerkzaamheden uit te voeren.

Het project was een duidelijk succes. Er werden 25 daders aangehouden; in 17 gevallen kwam het tot de voor de benadeelde en de Officier van Justitie aanvaardbare schaderegeling. De overige 8 daders werden strafrechtelijk vervolgd. Van het project ging een duidelijk schrikeffect uit: het aanbrengen van nieuwe graffiti's nam af en voor zover bekend viel slechts een dader in herhaling.

- Een derde mogelijkheid voor de surveillancedienst is gelegen in maatregelen die onder de algemene noemer van het verbeteren van de contacten met het publiek gelegen zijn. Deze contacten moeten dan ondermeer leiden tot een grotere bereidheid om preventieve maatregelen te treffen en een grotere bereidheid om de politie informatie te verschaffen die kan leiden tot opsporing van daders.

De wijze waarop de contacten worden verbeterd, varieert van het organiseren van (tijdelijke) projecten (ondermeer in Hoogeveen en Amsterdam-Osdorp²) tot het doorvoeren van ingrijpende organisatieveranderingen (ondermeer in Haarlem). Over het algemeen zijn dergelijke projecten en organisatieveranderingen

1 Deze term is afkomstig uit Italië. De inschriften die in de ruïnes van Pompei zijn gekrast, worden graffiti genoemd.

2 Een beperking van deze en andere politieke preventie-activiteiten is te vinden in Fijnaut, Nuijten-Edelbroek en Spickenhuer 1985.

op meerdere vormen van veelvoorkomende criminaliteit gericht. Er zijn echter ook voorbeelden van projecten die puur op vandalisme betrekking hebben. Een daarvan is het jaarlijkse Oud-en-Nieuw-project in Den Haag (zie Eysink Smeets en Etman 1986).

In Den Haag zijn geweld en vernielingen tijdens de jaarwisseling strijk en zet. In deze gemeente werd een start gemaakt met de uitvoering van een groot aantal maatregelen om het (folkloristische) vandalisme en geweld, alsmede de onrust onder de bewoners in te dammen. Een belangrijk doel van de maatregelen werd uitgevoerd door de surveillancedienst. In de weken voorafgaand aan de jaarwisseling surveilleerde men veel te voet. De bedoeling was vooral dat de contacten tussen bewoners en politie toenamen en dat verdachten eerder konden worden aangehouden. Vóór Oud en Nieuw kon het politiepersoneel gebruik maken van een waarschuwingskaart, die zonodig werd uitgedeeld aan jongeren die door hun gedrag al flink begonnen op te vallen. De tijdens voorgaande jaarwisselingen aangehouden verdachten ontvingen ook een waarschuwing. In ernstige gevallen konden de daders een soort huisarrest opgelegd krijgen. De resultaten van dit project waren zeer positief, hetgeen onder andere bleek uit een aanzienlijke reductie van de schade ten opzichte van voorafgaande jaarwisselingen.

5.2. Haltprojecten

In verschillende gemeenten (ondermeer in Rotterdam, Den Haag, Capelle a/d IJssel, Dordrecht, Leiden en Eindhoven) zijn Haltbureaus opgericht. Een aantal van deze bureaus krijgen een financiële bijdrage uit de subsidiepot samenleving en criminaliteit.

De bureaus beogen een snelle reactie op vandalisme, waaronder behalve graffiti en vernieling ook diverse vormen van baldadig gedrag worden verstaan, soms samenhangend met kleine diefstal en inbraak. Haltbureaus zijn opgezet om vandalisme (gepleegd door jongeren tussen de 12 en 18 jaar) te voorkomen en om daarnaast de desbetreffende jongeren een alternatief voor strafvervolgning aan te bieden. Dit houdt meestal in dat de daders de schade zoveel mogelijk herstellen door het uitvoeren van allerlei werkzaamheden.

Indien mogelijk regelt het Haltbureau ook een schadevergoeding met benadeelden, zonder dat het justitiële circuit zich ermee bemoeit.

Er wordt op verschillende manier naar het Haltbureau verwezen. De

meeste gevallen komen via de politie op basis van proces-verbaal bij het Haltbureau terecht. Maar in sommige gemeenten gaat het Haltbureau ook tot activiteiten over als bijvoorbeeld de ouders van een jeugdige dader hiertoe een verzoek doen of als een dader zich vrijwillig meldt.

De resultaten van de Haltbureaus kunnen positief worden genoemd. Door de komst van de Haltbureaus kan vandalisme pedagogisch verantwoord worden aangepakt, terwijl voorheen duidelijke, consequente gevolgen ontbraken.

In Den Haag (zie van Hees 1988) en Rotterdam wordt in 63,8% respectievelijk 84,3% van de verwezen zaken de procedure met succes afgerond.

Voorts blijkt de recidive – althans voor wat betreft vandalisme – laag. Nader onderzoek naar recidive bij andere vormen van criminaliteit moet echter nog plaatsvinden.

5.3. Bewustmakingsprojecten

Jongeren van de negatieve aspecten van vandalisme bewust maken is een aanpak die past binnen de derde hoofdlijn van de nota Samenleving en Criminaliteit.

Er zijn veel anti-vandalisme-projecten uitgevoerd, die zich bijna uitsluitend richtten op de bewustmaking en beïnvloeding van jongeren. Scholen lenen zich daartoe meestal het beste, omdat men via de school veel jongeren kan bereiken en omdat daarnaast leerkrachten meestal sterk gemotiveerd zijn om mee te helpen bij de vermindering van het vandalisme, aangezien schoolgebouwen erg vaak het slachtoffer van vernielingen worden. Onder andere in Goes en Raalte is de samenwerking tussen politie en onderwijs succesvol gebleken bij de bestrijding van vandalisme.

Anti-vandalisme-projecten op scholen zijn grofweg in twee categorieën onder te verdelen: projecten met een specifiek op vandalisme gerichte aanpak en projecten met een bredere aanpak.¹

Ze komen overeen in die zin dat men met beide probeert de scholieren bewust te maken en te beïnvloeden om zo te komen tot minder vandalisme.

- Bij de specifieke aanpak richt men zich bijna uitsluitend op het onderwerp vandalisme. De leerkracht, vaak gesteund door

¹ Zie voor meer informatie over anti-vandalisme-projecten op scholen: „Scholen en vandalisme”; 1982.

deskundigen zoals bijvoorbeeld politiemensen en reparateurs van gemeentelijke diensten, behandelt in de les de nadelen die aan vandalisme kleven. Daarbij kunnen de volgende onderwerpen aan de orde komen: de materiële schade die als gevolg van vernielingen geleden wordt, de immateriële schade voor burgers en reparateurs (hinder en ellende), de gevaren van vandalisme (bijvoorbeeld in het openbaar vervoer) en de mogelijke persoonlijke gevolgen voor de dader (politie en justitie).

- In de brede aanpak werkt men in feite juist andersom. Men probeert de leerlingen de „waarde” te laten inzien van de omgeving waar ze dagelijks in verkeren. Men gaat daarbij bijvoorbeeld in op het ontstaan van de buurt of het dorp, men vertelt de leerlingen welke objecten er in hun omgeving te vinden zijn (van lantaarnpaal tot buurthuis), hoe en waarom die objecten er gekomen zijn, hoe ze werken en welke mensen erachter zitten en ze verzorgen (van een wijkagent tot een reparateur van bushokjes). In feite hoopt men dat leerlingen door de activiteiten die binnen de brede aanpak van een anti-vandalisme project ontplooid worden meer betrokken worden bij hun dagelijkse omgeving en alles wat daarin te vinden is. Het idee is dat deze leerlingen daardoor die omgeving minder snel zullen vernielen en/of vervuilen.

Activiteiten die bij zowel de specifieke als bij de brede aanpak ontplooid kunnen worden, zijn er legio en lopen van opstellen schrijven en praatjes beluisteren, via fotowedstrijden en excursies tot zwabberdagen in de buurt, puzzeltochten en het helpen van de plantsoendienst bij het poten van jonge aanplant.

Het is van groot belang dat men bij anti-vandalisme projecten op scholen in ieder geval probeert ook de ouders te betrekken. Als zij op de hoogte zijn van – en liefst: actief betrokken zijn bij – hetgeen op school gebeurt in het kader van een anti-vandalisme project, wordt de invloed van zo'n project op de deelnemende jongeren groter. Het is daarbij van belang om goed te beseffen dat een oproep van de politie aan de ouders om zich op de hoogte te stellen of mee te helpen, vaak meer gewicht in de schaal legt dan eenzelfde oproep van een leerkracht.

Uit deze laatste opmerkingen mag al blijken dat een preventief

gericht anti-vandalisme project geenszins tot het schoolgebouw of de schoolbevolking beperkt hoeft te blijven. Er is zelfs veel voor te zeggen om bij zo'n project de hele buurt – bijvoorbeeld via de wijkvereniging – of het hele dorp te betrekken. Het voordeel daarvan zal duidelijk zijn als men terugdenkt aan opmerkingen die in 4 over de controle van de burger werden gemaakt. Een bijkomend voordeel kan zijn dat langs deze weg ook de relatie burgerij-politie kan worden verbeterd.

5.4. Vandalismpreventie en gebouwde omgeving

Over het algemeen zijn projecten, die vallen onder de eerste hoofdlijn van het kabinetsbeleid, gericht op meerdere vormen van criminaliteit. Vandalisme kan een van die vormen zijn. Er zijn drie typen maatregelen die vaak mede vanuit vandalisme-preventief oogpunt worden genomen.

- Het gebruiken van steviger materialen.
- Het vergroten van de mogelijkheden op het uitoefenen van toezicht.
- Het beperken van de toegankelijkheid voor potentiële daders.

In het galerijflatsproject te Utrecht (zie het Eindrapport Commissie Roethof blz. 119-134) worden deze typen maatregelen in praktijk gebracht, ondermeer door het aanbrengen van steviger verlichtings-armaturen, het dicht metselen van loze ruimten en het afsluitbaar maken van de toegangen tot de flats.

In de werkgroepen die de maatregelen hebben voorbereid en de uitvoering van de maatregelen begeleid, zijn naast de beheerder van de flats, de bewoners en functionarissen van enkele gemeentelijke diensten ook de betreffende wijkteams van de politie vertegenwoordigd.

De politie heeft (evenals bij een aantal andere gebouwde omgeving projecten) een adviserende rol: op grond van hun kennis van de criminaliteits- en overlastproblemen in de flats kunnen zij mede beoordelen welke maatregelen kans van slagen maken.¹

I In de publikatie „zes voorbeelden (criminaliteit en gebouwde omgeving)” van het Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven wordt uitgebreid ingegaan op de rol die de politie op het terrein van gebouwde omgeving en criminaliteitspreventie kan spelen.

5.5. Overige maatregelen

Met de in het voorgaande besproken mogelijkheden om te proberen het vandalisme te verminderen, hebben we ons eigenlijk alleen nog maar gericht op wat we in 4 noemden: „Vandalisme hoort niet”. Immers: met zowel de repressieve aanpak als met anti-vandalisme-projecten op scholen of in buurten doet men niet veel meer dan de jongeren duidelijk maken dat vandalisme niet hoort. Dit zal vaak het vandalisme aanzienlijk verminderen, maar men moet zich afvragen in hoeverre dit soort maatregelen effect hebben op de langere termijn. Wanneer de gerichte surveillance niet langer wordt uitgevoerd, zal het vandalisme waarschijnlijk langzamerhand weer naar het oude niveau terugkruipen en een maandje „bewustwordingsonderwijs” helpt ook niet voor eeuwig.

Een oplossing voor dit probleem kan zijn om de bovenbedoelde activiteiten stelselmatig te herhalen. Tevens kan het zeer zinvol zijn om maatregelen te nemen die de *motieven* van vandalisme (voor een deel) wegnemen. In dit laatste geval zou de voorkoming van vandalisme bijvoorbeeld gezocht moeten worden in het scheppen van een beter leefklimaat voor jongeren (ter vermindering van vandalisme uit onvrede), of het zorgen voor spannende activiteiten die, wat betreft interesse die de jeugd daarin stelt, kunnen concurreren met vandalistische activiteiten (dit ter vermindering van prestige-vandalisme). Dit alles zal veelal neerkomen op het maken van jeugdvoorzieningen die aansluiten bij de wensen die onder de diverse groepen en groepjes jongeren leven. Dat loopt van speelplaatsen, avonturenvelden, fietscrossbanen en eigen ruimtes tot een betere huisvestings- en werksituatie.

Ook dergelijke activiteiten passen binnen de derde hoofdlijn van Samenleving en Criminaliteit en er zijn met name in grotere steden (bijvoorbeeld Amsterdam, Rotterdam en Enschede) projecten opgestart waarbij getracht wordt de leefsituatie van bepaalde groepen jongeren te verbeteren. Bij deze projecten is het voortouw duidelijk in handen van de gemeente en kan de politie op basis van kennis over jeugdcriminaliteit een adviserende rol vervullen.

Het zal duidelijk zijn dat voor de bestrijding van vandalisme één (tover)middel of één aanpak zelden voldoende is. Per plaats, per situatie en per type vandalisme zal men andere maatregelen moeten toepassen en de zaak wordt extra gecompliceerd als we beseffen dat elke maatregel weer zijn eigen voor- en nadelen heeft. Dit heeft tot gevolg dat men over het algemeen een pakket van maatregelen zal

moeten toepassen wil men daadwerkelijk het vandalisme verminderen. Bij zo'n pakket van maatregelen zal men zowel oog moeten hebben voor repressieve als voor preventieve maatregelen, maar daarnaast zal men ook fundamentele maatregelen – die zich richten op de achterliggende motieven van de daders – niet moeten schuwen.

Daarmee is tevens duidelijk dat bij vandalismepreventie over het algemeen sprake moet zijn van een samenwerkingsverband van politie, gemeente en andere instellingen die deel uitmaken van het maatschappelijk middenveld.

Literatuur

- Amsterdam (gemeentelijke nota), *Tussenrapportage Onderzoek Jeugd vandalisme, deel 3*, Amsterdam, augustus 1981.
- Brugmans, H., *Het Huiselijk en Maatschappelijk Leven onze Voorouders*, Elsevier, Amsterdam, 1914.
- Buikhuisen, W., *Achtergronden van nozemgedrag*, Assen, 1965.
- Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven, *Scholen en vandalisme* (een handleiding), 's-Gravenhage, 1982.
- Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven, *Zes voorbeelden* (Gebouwde omgeving en criminaliteit), Den Haag 1986.
- Cohen, S., Property destruction: Motives and meanings, in: Ward C., *Vandalism*, Architectural Press, London, 1973.
- Crane A.R., Pre-adolescent gang: A topological interpretation, *Journal of Genetic Psychology*, nr. 81, september 1952.
- Dijk, B. van, en Soomeren, P. van, *Vandalisme; Iets weten over vandalisme en wat er tegen te doen*, Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven, 's-Gravenhage, 1980.
- Dijk, B. van, en Soomeren P. van, *Vandalisme Ideeën Onderzoek Preventie*, Kobra, Amsterdam, 1981.
- Dijk B. van, Soomeren P. van en Walop M., *Vandalisme-preventie in de praktijk*, Koninklijke Vermande B.V., Lelystad 1988.
- Eindrapport Commissie Kleine Criminaliteit, Staatsuitgeverij Den Haag 1986.
- Eysink Smeets M. en Etman O., Brede aanpak Haags oudejaarsvandalisme. In: *Algemeen Politieblad* nr. 24, 22 november 1986.
- Fijnaut C., Nuyten-Edelbroek E. G. M. en Spickenheuer J. L. P., *Politie misdaadbestrijding*, WODC, Den Haag 1985.
- Gemeenten en Veelvoorkomende criminaliteit*, VNG, Den Haag 1988.
- Gladstone, F. J., Vandalism amongst adolescent schoolboys, in: Clarke R. V. G., *Tackling Vandalism*, Home office research study no 47, London, 1978.
- Hauber A. R., Vernielingen door jeugdigen in semi-publieke ruimten, in *Grenzen van de jeugd (achtergronden van jeugdcriminaliteit)*, Ars Aequi, Nijmegen, 1981.
- Hees A. van, *Evaluatie van een experiment, onderzoeksresultaten en beleidsaanbevelingen*, Bureau Halt Den Haag, Den Haag 1988.
- In de Vernieling: een onderzoek naar omvang, frequentie en kosten van vernieling van gemeentelijk eigendom*, VNG, Den Haag 1985.
- Justitiële Verkenningen*, nr. 3 (varia-nummer over vandalisme), Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, 1981.
- Pols, L. van der, *Voorkoming Misdrijven in Waddinxveen; Een evaluatie van een vandalismedproject*, (scriptie in het kader van de opleiding op de politieacademie Apeldoorn), Apeldoorn, 1982.
- Prewer, P. R., Some observations on window smashing, *The British Journal of Criminology*, vol X, nr. 1, London, 1959.
- Richards, P., Vandalisme van middle-class jongeren: het belang van leeftijdsverschillen en statusconflicten. *Justitiële Verkenningen*, nr. 3 (zie boven).
- Roosendaal A., Graffiti niet meer zonder financiële gevolgen. In: *Algemeen Politieblad* nr. 23, november 1985.
- Samenleving en Criminaliteit: een beleidsplan voor de komende jaren*, Staatsuitgeverij, Den Haag 1985.

Vandalisme

door Bram van Dijk en Paul van Someren*

1.	Vandalisme . . . wat is dat?	1245- 3
2.	Cijfers en gegevens over vandalisme	1245- 5
3.	Wie plegen vandalisme en waarom?	1245- 9
3.1.	Wie vernielen er?	1245- 9
3.2.	Waarom wordt er vernield?	1245-10
3.2.1.	Vandalisme als spel	1245-10
3.2.2.	Prestigevandalisme	1245-10
3.2.3.	Vandalisme uit onvrede	1245-12
3.2.4.	Vandalisme uit wraak	1245-12
3.2.5.	Vandalisme met het oog op materieel gewin: instrumenteel vandalisme	1245-13
3.2.6.	Vandalisme als tactiek	1245-13
3.2.7.	Vandalisme uit verveling	1245-13
4.	Waarom zouden jongeren eigenlijk geen van- dalisme plegen?	1245-14
4.1.	Controle door opvoeders als onderdeel van de opvoeding	1245-14
4.2.	De controle door burgers	1245-15
4.3.	Politie en justitie als normhandhavers	1245-16
5.	Vandalisme . . . , wat zou eraan te doen zijn?	1245-17
5.1.	Maatregelen uitgevoerd door surveillance- dienst	1245-18
5.2.	Haltprojecten	1245-20
5.3.	Bewustmakingsprojecten	1245-21
5.4.	Vandalismepreventie en gebouwde omgeving	1245-23
5.5.	Overige maatregelen	1245-24
	Literatuur	1245-26

* Bram van Dijk en Paul van Someren zijn beiden werkzaam bij het Bureau Criminaliteitspreventie te Amsterdam.

1. Vandalisme . . . wat is dat?

Het verschijnsel vandalisme mag zich de laatste jaren verheugen in een van diverse kanten snel toenemende belangstelling.

Burgers klagen over „de toename van vernielingen aan hun privébezit”. De media besteden uitgebreid aandacht aan „de snelle stijging van het vandalisme”. Kamerleden stellen vragen „over de omvang van het aantal opzettelijke vernielingen”. Gemeentelijke diensten en openbare nutsbedrijven spreken in hun jaarverslagen over „vandalisme problemen”. De politie probeert op verschillende manieren iets te doen aan de vermindering van het verschijnsel vandalisme en tenslotte blijken ook de eerste wetenschappers zich reeds gezet te hebben aan de bestudering van het nog weinig ontgonnen onderzoeksterrein van het verschijnsel vandalisme.

Voordat we ertoe zullen overgaan enige kanten van het verschijnsel vandalisme kort te belichten, willen we allereerst ingaan op de oorsprong en betekenis van het begrip vandalisme.

De term vandalisme schijnt het eerst gebruikt te zijn door de Franse bisschop Grégoire, toen hij tijdens de Franse revolutie de door het volk gepleegde vernielingen aan kerken, paleizen en musea aanschouwde. Met de term vandalisme refereerde hij aan de Germaanse volksstam de Vandalen die zich in de vijfde eeuw n. Chr. plunderend door West-Europa en Noord-Afrika verplaatste. Een in die tijd overigens niet ongebruikelijke methode van reizen. Deze Vandalen wisten in 455 n. Chr. zelfs Rome binnen te vallen en te plunderen. Het is opvallend dat de tijdens de Franse revolutie uitgevonden term vandalisme in Nederland eigenlijk pas de laatste jaren algemeen ingang heeft gevonden. Zo zal men in het Wetboek van Strafrecht tevergeefs zoeken naar het begrip vandalisme. Men spreekt daarin namelijk enerzijds van de overtreding „straatschenderij” (baldadigheid) en anderzijds van het misbedrijf „vernieling”.

In artikel 424 wordt gesteld dat:

„Hij die op of aan den openbaren weg of op eenige voor het publiek toegankelijk plaats, tegen personen of goederen eenige baldadigheid pleegt, waardoor gevaar of nadeel kan worden teweeggebracht, wordt, als schuldig aan straatschenderij, gestraft met geldboete van . . .”

In artikel 350 heet het:

„Hij die opzettelijk en wederrechtelijk eenig goed dat geheel of ten deele aan een ander toebehoort, vernielt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van . . .”

De *definitie van vandalisme* die wij hier zullen gebruiken, is vrij vertaald naar artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht en luidt:

„Vandalisme is het opzettelijk vernielen, beschadigen of onbruikbaar maken van bepaalde objecten.”

Die objecten kunnen dan variëren van een telefooncel tot een autospiegel. Maar het grootste probleem bij de definitie van het begrip vandalisme zit niet zozeer in het feit dat er een bijna eindeloze lijst valt te maken van objecten die worden vernield¹ maar zit eerder in de vraag wanneer er sprake is van een *opzettelijke* vernieling. Een automobilist die de macht over het stuur verliest en een paal een kopje kleiner maakt, kan men immers moeilijk van vandalisme beschuldigen. En als een ruit bij een partijtje voetbal door een afgedwaald schot aan diggelen gaat, is er evenmin sprake van vandalisme. Men kan zich echter de vraag stellen waar de grens ligt tussen een partij voetbal waarbij ruiten sneuvelen en een partij ruitenschietsen waarbij de spelregels ontleend zijn aan de voetbalsport. Die grens valt alleen duidelijk te trekken als men de dader (voetballer) pakt en/of als men de vernieling (het ongeluk) ziet gebeuren.

Juist aan deze voorwaarden wordt bij het verschijnsel vandalisme zelden voldaan. In verreweg de meeste gevallen ziet men immers alleen het resultaat: een kapotte ruit. Naar de daders kan men fluiten en dus zal men ook nooit te weten komen of er opzet in het spel was en zo ja waarom iemand zo'n opzettelijke vernieling dan wel gepleegd heeft.

Dit probleem van de meestal onbekende dader en de daardoor onbekende motieven heeft twee belangrijke gevolgen:

- Ten eerste geeft het waarschijnlijk aanleiding tot onevenredig veel onrustgevoelens onder de burgerij. Tekenend in dit opzicht is dat men vaak spreekt over „het zinloze vandalisme”.
- Een tweede gevolg van het feit dat het „waarom” van de meeste vernielingen onduidelijk blijft, is dat daardoor niemand eigenlijk goed weet wat er zou moeten gebeuren aan de bestrijding van het vandalisme.

We zullen daarom – voordat we ons kunnen wijden aan de vraag wat er aan de vermindering van het vandalisme kan worden gedaan – ons

1 Men doet er dan ook zijn voordeel mee om, als men in een bepaalde specifieke situatie zich met vandalisme gaat bezighouden, allereerst een lijstje op te stellen van objecten die in dat geval (kunnen) worden vernield.

eerst moeten richten op de vraag wie opzettelijke vernielingen plegen en waarom zij dat doen (of juist niet doen). Voordat we deze vragen in 3 en 4 onder de loep nemen, zullen we in eerste instantie eens kijken wat er bekend is over de omvang en de toename van het verschijnsel vandalisme.

2. Cijfers en gegevens over vandalisme

Er bestaan twee belangrijke bronnen die een beeld geven van het aantal vernielingen dat in Nederland wordt gepleegd.

Allereerst kunnen we kijken naar het aantal in de politie-statistieken geregistreerde vernielingen.

Tabel 1

	Absoluut aantal misdr. verniel.	Index* 1970 = 100	Index totaal aantal misdriften 1970 = 100
1970	10334	100	100
1975	25322	245	171
1980	69775	675	265
1981	75792	733	305
1982	88148	853	347
1983	85206	825	371
1984	95612	925	407
1985	98799	956	412
1986	113596	1099	404

* Index 1970 = 100 betekent dat het aantal vernielingen als indexcijfer 100 heeft gekregen. Het indexcijfer voor 1975 is dan gelijk aan $\frac{\text{het aantal vernielingen in 1975}}{\text{het aantal vernielingen in 1970}} \times 100$. Op analoge wijze worden de indexcijfers voor de andere jaren verkregen.

Tabel 1 toont ons een duidelijke toename van het aantal door de politie geregistreerde vernielingen.

Daarnaast maakt een vergelijking van de twee laatste kolommen duidelijk dat het aantal geregistreerde vernielingen ook relatief binnen het totaal aantal misdrijven een steeds groter aandeel voor zich opeist. Bij deze tabel moet men echter wel bedenken dat het aantal vernielingen dat in werkelijkheid heeft plaatsgevonden behoorlijk zal verschillen met het aantal vernielingen dat in de tabel is terechtgekomen. Lang niet alle burgers en instellingen doen immers aangifte van vernielingen waarvan ze het slachtoffer zijn geworden. Deze niet ter kennis van de politie gekomen strafbare

feiten duidt men ook wel aan met de term „black number”.

Om een beter idee te krijgen van de werkelijke hoeveelheid strafbare feiten die plaatsvinden, heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie (het WODC) slachtoffer-enquêtes uitgevoerd, waarbij men aan een groot aantal Nederlanders boven de 15 jaar vroeg of zij in een bepaald jaar het slachtoffer geworden zijn van bepaalde strafbare feiten. Als bijvoorbeeld uit zo'n enquête blijkt dat 5% van de geïnterviewden opgeeft dat zij het slachtoffer geworden zijn van een vernieling, dan kan men er vanuit gaan dat ook ongeveer 5% van de gehele Nederlandse bevolking boven de 15 jaar het slachtoffer van een vernieling geworden is. Tabel 2 toont ons de cijfers van de slachtoffer-enquêtes over enige jaren.

Tabel 2

	1975	1976	1977	1978	1979
percent	5,0	5,9	6,8	7,7	9,7

Vanaf 1980 is de landelijke slachtofferenquête overgenomen door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Met deze overname werd de vraag naar vandalisme gesplitst in een vraag over beschadiging van de auto en beschadiging van overige eigendommen.

In tabel 3 zijn de gegevens van het CBS weergegeven.

Tabel 3

Jaar	% slachtoffers* beschadiging auto	Geschat abs. aantal slachtof- fers beschadi- ging auto	% slachtoffers beschadiging overige eigend.	Geschat abs. aan- tal slachtoffers besch. overige eigend.
1980	9.0	799.000	6.7	1.102.000
1981	9.1	877.000	7.0	1.156.000
1982	9.8	992.000	6.2	1.080.000
1983	9.2	901.000	6.5	1.047.000
1984	9.3	934.000	6.0	1.000.000
1986	8.7	874.000	6.0	1.000.000

* Gepercentageerd op het aantal autobezitters in de steekproef.

Op basis van de tabellen 2 en 3 zijn de volgende conclusies te trekken:

- Het aantal slachtoffers van vernielingen aan privé-eigendommen is tot het begin van de 80-er jaren sterk gestegen, daarna is een lichte daling te constateren.
- De schatting (voor 1984) van de totale schade die met deze vernielingen gepaard gaat, komt ruim boven de 500 miljoen gulden uit.
- Het blijkt dat er veel meer vernielingen plaatsvonden dan door de politie werden geregistreerd.

Als we de cijfers uit tabel 3 vergelijken met de cijfers uit tabel 1 blijkt dat het aantal vernielingen op basis van de slachtofferenquête minimaal (voor 1986) 16 keer en maximaal (voor 1981) 26 keer zo hoog als het aantal aangiften dat door de politie werd geregistreerd. Daarbij dient dan bovendien nog bedacht te worden dat vernielingen aan openbaar bezit buiten de slachtofferenquête blijven.

Een nadeel van de gegevens uit de slachtofferenquêtes is dus dat deze cijfers ons niets kunnen vertellen over de omvang en eventuele toename van het aantal vernielingen aan openbaar-bezit. Als men de aantallen vernielde lantaarnpalen, telefoocellen, wachthokjes, bankjes, plantsoenen en prullebakken zou kennen, kwamen de cijfers uit tabel 2 en 3 ongetwijfeld vele malen hoger te liggen. Men neemt namelijk aan dat openbaar-bezit naar verhouding meer het slachtoffer van vernielingen wordt dan privé-bezit (Hauber; 1981). De reden hiervan zou zijn dat men bij openbaar-bezit sneller geneigd is om te denken dat „het toch van niemand is”. Gegevens die een totaalbeeld geven van het aantal vernielingen aan openbaar-bezit in Nederland zijn echter niet voorhanden.

Wel heeft de VNG in 1984 een onderzoek („In de Vernieling”) gedaan naar de omvang van vandalisme aan gemeentelijke eigendommen. Uit dit onderzoek kunnen onder meer de volgende conclusies worden getrokken:

- Een zeer voorzichtige schatting van het aantal vernielingen aan gemeentelijk bezit – in alle Nederlandse gemeenten, behalve de vier grote steden (!) – komt uit op 180.000. Het totaal met de vier grote steden erbij zal natuurlijk veel hoger liggen en zelfs dan is nog maar een beperkt deel van alle vernielingen aan openbaar bezit (waartoe ook bezit van Rijksoverheid, woningbouwverenigingen en bijzonder onderwijs gerekend wordt) in kaart gebracht.
- Een schatting van de schade aan gemeentelijke eigendommen –

nu wel inclusief de vier grote steden! – geeft een totaal bedrag van 100 miljoen gulden te zien.

- Het blijkt dat van gemeentelijke objecten vooral scholen (alleen openbaar onderwijs) zeer vaak te lijden hebben onder vandalisme.
- De mate van vandalisme hangt samen met urbanisatiegraad: in grotere gemeenten is het gemiddeld aantal vernielingen per inwoner hoger dan in kleinere gemeenten.

Het voorgaande cijfermateriaal kort samenvattend, kunnen we stellen dat het aantal door de politie geregistreerde opzettelijke vernielingen de laatste jaren absoluut en relatief ten opzichte van het totaal aantal misdrijven sterk toeneemt. Daarnaast zien we dat een zeer groot aantal burgers slachtoffer wordt van vernieling van hun privé-bezit en dat tevens het aantal vernielingen van openbaar-bezit niet gering is, al ontbreken voor deze laatste groep objecten exacte gegevens over omvang en eventuele toename. De totale schade die in 1984 door vandalisme werd veroorzaakt, ligt in ieder geval ruim boven de 600 miljoen gulden.

Toch betekent dit alles niet dat vandalisme een nieuw probleem is. Bij onze eerste duik in de geschiedenis zagen we al dat een kleine tweehonderd jaar geleden een Franse bisschop zich reeds druk maakte over het verschijnsel vandalisme. Maar ook in eigen land is in oude archieven interessant materiaal te vinden.

Zo deed bijvoorbeeld de heer Jongejan (Hoofd ener School te Amsterdam) al in 1896 een brochure het licht zien onder de titel „De baldadigheid der straatjeugd en hoe we ze kunnen bestrijden”. In die brochure gaat hij uitgebreid in op iets wat wij heden ten dage vandalisme en de preventie van vandalisme zouden noemen.

Maar Jongejan staat in dit opzicht niet alleen.

Zo schrijft in 1914 de historicus H. Brugmans in zijn boek „Het Huiselijk en Maatschappelijk Leven onzer Voorouders”:

„Op tal van prenten, in tal van berichten, de eeuwen door, zijn jongens en meisjes op straat en plein, langs de grachten, op kerkhoven, op den stadswal, met spelen (bezig), overgaande vaak in katekwaad doen, soms in straatschennenrij plegen. (. . .) Straten en grachten waren uitgezochte speelplaatsen, maar de jongens maakten het al te bont en wierpen der goede luiden glazen in, soms zelfs aan iemand een oog uit.”

Door dit soort citaten krijgt men in ieder geval een besef van het feit dat vandalisme echt niet iets is dat opeens de laatste jaren de kop

heeft opgestoken. Baldadigheid, straatschennerij of vandalisme: het zijn verschijnselen die altijd bestaan hebben en die waarschijnlijk ook altijd wel zullen blijven bestaan. Dit hoeft echter allerminst te betekenen dat men zich in het geheel niet meer druk dient te maken over het verschijnsel vandalisme. Een historische relativering kan nuttig zijn, maar mag o.i. niet leiden tot defaitisme en apathie. Het is immers overduidelijk dat overheidsinstellingen en burgers ernstige hinder en schade ondervinden ten gevolge van vandalisme.

Concluderend willen we dan ook opmerken dat, hoewel vandalisme, kattekwaad, straatschennerij en baldadigheid waarschijnlijk iets van alle tijden is, we zullen moeten proberen het verschijnsel vandalisme in te dammen. Dit laatste zeker gezien de sterke toename in de laatste jaren. Elke succesvolle aanpak moet echter stoelen op een degelijke analyse van het verschijnsel dat men wil aanpakken. Voordat we in 5 een aantal mogelijke aanpakken van vandalisme zullen bespreken, gaan we daarom in 3 en 4 allereerst in op mogelijke achtergronden van het verschijnsel vandalisme.

3. Wie plegen vandalisme en waarom?

3.1. *Wie vernielen er?*

Het woord vandalisme roept bij menig Nederlander een beeld op van grote scharen voetbalsupporters, die na een ongelukkig besluit van de scheidsrechter, trainingen een metamorfose laten ondergaan, of van groepen jongeren in leren jekkies, die een buurthuis tot de laatste steen afbreken.

Dergelijke vernielingen komen voor, en ze halen vaak de krantekoppen, maar dit is slechts één gezicht van het vandalisme. Het andere gezicht is minder spectaculair, maar minstens even „effectief”: jongeren die in kleine groepjes hier en daar het een en ander vernielen. En het gaat hier zeker niet alleen om de kansarme jongeren, maar om jongeren uit alle lagen van de maatschappij. Dit andere gezicht komt uit diverse onderzoeken naar voren.

Zo bleek bijvoorbeeld uit interviews die de Engelse onderzoeker F. J. Gladstone hield met 584 schooljongens in de leeftijd van 11-15 jaar, dat bijna al die jongens wel bepaalde vernielingen gepleegd hadden in de voorgaande zes maanden (Gladstone; 1978).

In Amsterdam werden bij een soortgelijk onderzoek ook meisjes

betrokken. In totaal interviewde men 181 jongeren van ongeveer 10-18 jaar: 114 jongens en 67 meisjes. Van de jongens zei 62% wel eens wat te hebben vernield, tegenover 34% van de meisjes. Voorts bleek dat pubers (12-16) over het algemeen zwaardere vernielingen plegen dan kinderen (10-12). Zo werd door pubers een paar maal het totaal slopen van een telefooncel genoemd, terwijl bij de scholieren van het lager onderwijs het fikkie steken en het vernielen van bloemen, bomen en struiken populair bleek. Jongeren van 16 tot 18 jaar bleken (relatief) weinig te vernielen (Onderzoek jeugd vandalisme, deel 3; 1981).

Deze twee onderzoeken geven dus aan dat vandalisme een wijdverbreid tijdverdrijf is voor allerlei jongeren. Een tijdverdrijf bovendien waar jongens zich iets vaker aan schuldig maken dan meisjes.

3.2. Waarom wordt er vernield?

Vaak schildert men het plegen van een vernieling af als een zinloze daad. Een van de eerste auteurs die er op wees dat een op het oog zinloze vernieling voor de daders over het algemeen wel „zin” heeft, is S. Cohen (1973). Hij onderscheidde een zestal verschillende motieven, die achter vandalisme kunnen schuilgaan. Wij zullen deze typologie in grote lijnen aanhouden, zij het dat recent onderzoek enige aanvullingen noodzakelijk maakt.

3.2.1. Vandalisme als spel

Hiermee worden de vernielingen aangeduid, die plaatsvinden tijdens (ruwe) spelletjes van kinderen van ongeveer 8 tot 12 jaar. Volgens Cohen zouden deze vernielingen min of meer onbedoeld zijn. Daartegenover stelt Crane (1952) dat het groepsspel van kinderen er vaak mede op gericht is de grenzen uit te testen die volwassenen aan hen opleggen. Met name onderzoek in Amsterdam (Onderzoek jeugd vandalisme, deel 3; 1981) en Waddinxveen (v.d. Pols; 1982) bevestigt deze visie: vandalisme van *kinderen* is niet slechts een simpel bijproduct van spelletjes, maar vooral een vorm van grensverkendend gedrag.

3.2.2. Prestigevandalisme

Met deze vorm van vandalisme willen pubers door durf en handigheid aanzien bij vrienden en vriendinnen verwerven (of behouden). Volgens Richards (1981) vindt vandalisme in deze leeftijdsfase (12-16) zijn oorsprong in een kloof tussen de wereld van volwassenen

Vandalisme komt voort uit een zestal verschillende motieven

en die van pubers. Zij stelt dat het voor pubers weinig nut heeft om zich te conformeren aan de regels van volwassenen; ze worden daardoor niet sneller als volwassenen beschouwd en zolang ze zich niet al te erg misdragen schaadt het hun positie ten opzichte van de volwassenenwereld ook niet. Bovendien wordt het door de vriendenkring juist positief gewaardeerd als van die regels wordt afgeweken. Daarmee wordt het plegen van vandalisme door *pubers* aannemelijk gemaakt: ten opzichte van volwassenen wordt er niet veel mee geriskeerd, terwijl de leeftijdgenoten het opvatten als een teken van onafhankelijkheid.

3.2.3. *Vandalisme uit onvrede*

Vandalisme komt hier voort uit een frustratie die structureel van aard is: werkloosheid, slechte huisvesting, veel ruzie thuis, een hekel aan school en/of slechte schoolprestaties.

Richards stelt dat dit soort factoren – met name een hekel aan school en slechte gezinsrelaties – de kans op vandalisme door pubers vergroten, aangezien het conflict met de wereld der volwassenen zich duidelijker doet voelen. Met andere woorden, de motieven prestige en onvrede kunnen hand in hand gaan.

Wij veronderstellen dat, wanneer jongeren met veel frustraties te kampen hebben, het vandalisme echt zware vormen aan gaat nemen. Men denke hierbij met name aan de *kansarme jongeren* (ook na de puberteit).

Het zijn juist deze vormen van vandalisme die bij uitstek zinloos lijken en de publiciteit halen.

3.2.4. *Vandalisme uit wraak*

Dit type vandalisme komt ook voort uit frustratie, maar richt zich direct op de bron van ongenoegen. Zo zou het grote aantal vernielingen aan scholen uit het motief wraak geboren kunnen zijn: een onvoldoende, een reprimande van de leraar, enzovoort... Hierbij kan worden aangetekend dat de vernielingen die voortkomen uit wraak niet leeftijdsgebonden zijn.

Uit het reeds genoemde onderzoek in Amsterdam bleek voor *jongeren van alle leeftijden* wraak een belangrijk motief te zijn voor vandalisme.

3.2.5. *Vandalisme met het oog op materieel gewin: instrumenteel vandalisme*

Cohen doelt hiermee op de vernielingen die worden aangericht om vervolgens geld of goederen te stelen: bijvoorbeeld het „kraken” van automaten en het slopen van lood en koper uit gebouwen. Ons inziens is de term vandalisme hier echter weinig gelukkig, omdat er in feite sprake is van een ander delict dan vandalisme.

3.2.6. *Vandalisme als tactiek*

Ook hierbij is de vernieling een bewust gehanteerd middel om een bepaald doel – anders dan materieel gewin – te bereiken. Vele uiteenlopende activiteiten zijn als vormen van tactisch vandalisme te bestempelen: van het saboteren van een lopende band om zich van een rustpauze te verzekeren tot het ingooien van ruiten bij ambassades uit ideologische overwegingen.¹

De laatste jaren heeft dit vandalisme uit ideologische overwegingen (zie bijvoorbeeld de krakersrellen) een grote vlucht genomen. De grote vraag is evenwel hoe bij die verschillende demonstraties en rellen de verhouding ligt tussen „ideologische vernielers” en de „meelopers die uit zijn op een verzetje”. Hier ligt een mooi terrein braak voor „rellologen”.

3.2.7. *Vandalisme uit verveling*

Er is wel gesteld dat jongeren vooral vernielen als de situatie hen niets leuks meer te bieden heeft (Buikhuisen; 1965). Zodra er alternatieven zijn (vermaak, sensatie) zou de vernielzucht aanmerkelijk minder worden. Waarschijnlijk is deze constatering niet onjuist. Maar dat betekent nog niet dat verveling een op zichzelf staande oorzaak van vandalisme is. De sensatie en het vermaak dat vandalisme biedt, heeft een belangrijke extra dimensie boven normale vormen van vermaak: vernielen mag niet. Overigens geven jongeren *zelf* vaak wel verveling op als reden voor het plegen van vernielingen. Wij beschouwen dat echter als een van de rationalisaties die wordt aangevoerd om de vernieling achteraf te rechtvaardigen.

Met deze zeven typen vandalisme is een beeld van de verschillende

¹ Een wel zeer bijzondere vorm van tactisch vandalisme komt in het volgende citaat naar voren: „One man, to make sure of his arrest, threw milk-bottles into a room full of detectives in a big police headquarter.” (Prewer; 1959).

motieven achter vandalisme gegeven. Daarbij moet worden aangetekend dat de eerste vier typen vandalisme (met de motieven spel, prestige, wraak en onvrede) binnen het kader van dit artikel het belangrijkste zijn: de voorbeelden van bestrijdingswijzen die in 5 aan de orde komen, zijn ook op deze vormen van vandalisme gericht. Tenslotte kan erop worden gewezen dat bovenstaande indeling in typen een vereenvoudiging van de werkelijkheid vormt. Als men vandaal gedrag van jongeren aan een nadere beschouwing onderwerpt, zal namelijk vaak blijken dat aan een vernieling meerdere motieven (dus bijvoorbeeld prestige *en* onvrede) ten grondslag liggen.

4. Waarom zouden jongeren eigenlijk geen vandalisme plegen?

Als men naar het rijtje motieven uit 3 kijkt, rijst wellicht de vraag waarom niet alles om ons heen in puin ligt. Immers, wie zou er bijvoorbeeld niet zijn boosheid middels een flinke trap willen afreageren? Het antwoord is natuurlijk simpel: de maatschappij hecht kennelijk waarde aan openbaar- en privé-bezit, en het vernielen van dat bezit wordt gezien als iets dat niet door de beugel kan. Anders gezegd: „Vandalisme hoort niet”, is een nagenoeg algemeen aanvaarde norm. Het naleven van deze norm wordt dan ook positief gewaardeerd en het overtreden van de norm kan sancties tot gevolg hebben.

De vraag: „waarom zouden jongeren eigenlijk geen vandalisme plegen?”, kan dus op twee manieren worden beantwoord.

- Ten eerste kunnen jongeren de „waarde” (materieel of immaterieel) van openbaar- en privé-bezit inzien en willen ze dat bezit dus gewoon niet vernielen. Op dit punt zullen we hier verder niet ingaan; we komen er in 5 kort op terug.
- Ten tweede kunnen jongeren bang zijn voor de sancties die het vernielen van iets tot gevolg kan hebben. Er kan echter pas reëel sprake zijn van een sanctie als de vernieler betrapt en gepakt wordt. In dit kader kan men drie categorieën „betrappers” en/of „sanctieopleggers” onderscheiden.

4.1. Controle door opvoeders als onderdeel van de opvoeding

Het corrigeren van ongewenst gedrag van jongeren is in eerste instantie een zaak van de opvoeders. Men kan zich echter de vraag

stellen in hoeverre zij daar tegenwoordig nog aan toekomen. Daarbij valt te wijzen op de geringe hoeveelheid tijd die voor het opvoeden van kinderen wordt overgehouden, terwijl bovendien veranderde waarden een rol kunnen spelen. Ten gevolge daarvan hebben opvoeders waarschijnlijk minder weet van hetgeen hun kinderen uitspoken en komen zij dus ook niet toe aan het corrigeren van eventueel vandaal gedrag. Aangezien er tot op heden uit onderzoek nog geen verband gebleken is tussen de mate van ouderlijke controle en het plegen van vandalisme moet het bovenstaande voorlopig het karakter van een onbewezen stelling dragen.

4.2. De controle door burgers

Bij de rol die burgers kunnen spelen, valt een onderscheid te maken tussen visuele controle (*zien* dat een strafbaar feit plaatsvindt) en sociale controle (iets *doen* als men ziet dat een strafbaar feit plaatsvindt).

Met visuele controle bedoelen wij de kans die een burger heeft om vandalisme plaats te zien vinden. In de zeventiger jaren is er in de criminologie een stroming ontstaan die de groei van de kleine criminaliteit voor een belangrijk deel toeschrijft aan het verloren gaan van de visuele controlemogelijkheden van de burgers. De peetvaders van deze stroming zijn de Amerikanen Jeffery en Newman. Een aantal van hun grieven zijn: flats zijn te hoog en liften, trappenhuisen en hallen zijn plekken die vanuit de wooneenheden niet in de gaten kunnen worden gehouden. Buiten is het al niet beter: de gebieden om de flats heen vormen anonieme zones, omdat ze geen enkele gebruiksfunctie hebben. Bovendien is er vaak overtollig kijkgroen dat kwaadwillenden een prima beschutting biedt.

Een zeer fundamentele, helaas weinig gestelde vraag bij deze ideeën van Jeffery en Newman is natuurlijk wel, wat er gebeurt als men de visuele controlemogelijkheden op een bepaalde plek verhoogt. Een gevolg kan namelijk zijn dat de criminaliteit zich eenvoudig naar een andere plek verplaatst.

Daarnaast kan men opmerken dat visuele controle slechts één kant van de medaille is. Men kan zich immers ook afvragen wat een burger *doet* als hij ziet dat er vernieling wordt gepleegd. Er zijn twee mogelijkheden:

- Een burger kan de zaak zelf (buiten de politie om) afhandelen. Deze handelwijze zal tegenwoordig minder voorkomen dan vroeger. In de eerste plaats omdat vroeger mensen die in dezelfde buurt woonden elkaar beter kenden. Als Jantje katekwaad uithaalde, wist

tante Truus de vader en moeder van Jantje wel te vinden; tegenwoordig zal dit in veel mindere mate het geval zijn.¹ Daarbij komt dat men vaak uit angst voor represaillemaatregelen liever doorloopt dan optreedt als men iets ziet dat niet door de beugel kan.

– De burger kan de politie inschakelen. Met name echter waar het om vandalisme gaat waarbij niet de eigen bezittingen in het geding zijn, zal de meldings- en aangiftebereidheid over het algemeen laag liggen. Een van de oorzaken hiervan is de reeds genoemde angst voor represaillemaatregelen als de dader er achter zou komen wie de politie heeft ingeschakeld. Ook is men vaak van mening dat de politie toch niets tegen vandalisme doet. Het is dan ook niet verwonderlijk dat aan deze aspecten van de relatie burgerij-politie in sommige vandaliseprojecten de nodige aandacht wordt geschonken.

Samenvattend zouden we kunnen stellen dat de controle door burgers over het algemeen gering zal zijn, omdat men vaak niet eens ziet dat er een vernieling gepleegd wordt en als burgers wel een vernieling zien gebeuren, zullen ze over het algemeen weinig ondernemen. Controle door burgers zal daarom tegenwoordig nauwelijks een reden zijn om niet te vernielen.

4.3. Politie en justitie als normhandhavers

Wanneer we terugkijken naar de cijfers over vandalisme die in 1 zijn gepresenteerd, kunnen we stellen dat slechts een fractie van alle vernielingen ter kennis van de politie komt. Dat betekent dus dat de „pakkans” over het algemeen klein is en de mogelijke straf van de zijde van justitie voor de meeste jongeren ver weg ligt. In 5 zal worden ingegaan op projecten, waarbij het verhogen van toezicht en/of pakkans een van de doelen vormde.

Een repressieve aanpak van vandalisme zal vanzelfsprekend niet beperkt kunnen blijven tot verhoging van de pakkans. Een „standje van de politie” zal lang niet altijd een voldoende afschrikkende werking hebben en dan is inschakeling van het justitieel apparaat gewenst.

Ten aanzien van het bestraffen van vandalisme is een aantal nieuwe ontwikkelingen te signaleren. Daarbij staan twee punten centraal:

- 1 Overigens zijn Jeffery en Newman van mening dat hun voorstellen tot aanpassingen in de gebouwde omgeving ook de sociale contacten van mensen kunnen verbeteren. Daarbij moet echter worden aangetekend dat de kwaliteit van sociale contacten niet alleen wordt beïnvloed door de aard van de gebouwde omgeving, maar ook door tal van sociale, economische en culturele factoren.

- De straf volgt snel op het strafbare feit. De snelberechting van voetbalvandalen is daar een goed voorbeeld van.
- De straf staat in logisch verband met het gepleegde strafbare feit.

Wanneer we tot besluit de balans opmaken ten aanzien van de redenen om niet te vernielen, moeten we concluderen dat deze redenen sterk aan slijtage onderhevig zijn geweest. We hebben echter in het voorgaande al enige mogelijkheden aangestipt, om iets aan het vandalisme te doen. In 5 zal uitgebreider op deze mogelijkheden worden ingegaan.

5. Vandalisme . . . , wat zou er aan te doen zijn?

Na in het voorgaande ingegaan te zijn op de vraag waarom jongeren vernielen (motieven), of juist niet vernielen, wordt het nu tijd om te kijken wat er aan vandalisme te doen is.

Als men actie wil ondernemen tegen vandalisme moet er allereerst aan één basisvoorwaarde zijn voldaan: men moet weten wat er ongeveer aan de hand is. Met drie van de „Zeven Gouden W's” komt men al een heel eind: *Waar* en *Wanneer* wordt *Wat* vernield?

Vaak kan men via de beantwoording van deze vragen ook al enigszins een beeld krijgen van *Wie* er vernielen en *Waarom* ze vernielen. Pas als men op deze wijze een globaal inzicht heeft gekregen in de situatie op een bepaalde plaats, kan men proberen om in die bestaande situatie verbetering te brengen. Onder verbeteren verstaan we dan het verminderen van het vandalisme. Men kan dit einddoel echter op vele wijzen trachten te bereiken en het overzicht dat we op de volgende pagina's schetsen, moet dan ook niet worden gezien als een complete inventarisatie van alle wegen die naar Rome leiden.

Dat is ook schier onmogelijk omdat vanaf het begin van de 80-er jaren een stroom van vandalisme-projecten op gang is gekomen. Door de activiteiten van de Commissie-Kleine Criminaliteit (ook bekend als de Commissie-Roethof) en de regeringsnota Samenleving en Criminaliteit is deze stroom uitgegroeid tot een ware vloedgolf.

In de nota Samenleving en Criminaliteit wordt gesteld dat de veel voorkomende criminaliteit (waaronder vandalisme) in preventief opzicht langs drie hoofdlijnen aangepakt moet worden. Kort samengevat komen deze hoofdlijnen neer op:

- Zorgen voor een gebouwde omgeving, die qua stedenbouwkundige en architectonische inrichting de mogelijkheden voor het plegen van criminaliteit beperkt.
- Het verhogen van het toezicht – met name het semi-formeel toezicht door onder andere controleurs in het openbaar vervoer, huismeesters, leerkrachten – op potentiële daders.
- Het vergroten van de binding van jongeren aan de waarden en normen van de samenleving.

Tevens wordt in deze nota bepleit dat gemeenten en het zogeheten maatschappelijk middenveld (bijvoorbeeld onderwijs- en jeugd-welzijnsinstellingen) een actieve rol gaan spelen bij de preventie van veel voorkomende criminaliteit. Ter aanmoediging heeft de regering voor 1986 tot en met 1990 een totaalbedrag van 45 miljoen gulden ter beschikking gesteld. Hiervan worden vooral gemeentelijke preventieprojecten gesubsidieerd. Uit een inventarisatie door het VNG (Gemeenten en veelvoorkomende criminaliteit 1988) blijkt dat er in 197 van de 583 betrokken gemeenten een vandalismedoelwitproject loopt. Wij moeten ons hier noodzakelijkerwijs beperken¹ en maken daarbij een onderscheid in vier typen maatregelen. Eerst behandelen we die maatregelen, waarbij de betrokkenheid van politiezijde het grootst is; we eindigen met de maatregelen waarbij de politie slechts een beperkte (vooral adviserende) rol kan spelen.

5.1. Maatregelen uitgevoerd door surveillancedienst

Het doel van de tweede hoofdlijn van het preventiebeleid van de regering komt neer op afschrikking van (potentiële) daders. Vanzelfsprekend kan de politie – in aansluiting op vormen van semi-formeel toezicht en informeel toezicht (bewoners) – hier ook een bijdrage aan leveren.

We bespreken drie mogelijkheden.

- In de eerste plaats kan worden getracht via intensieve surveillance en het inwinnen van informatie bij slachtoffer en andere sleutelpersonen (schoolhoofden, beheerders van sportcomplexen, etc.) de pakkans van jongeren te verhogen. Een nadeel is dat intensieve surveillance veel tijd kosten en over het algemeen slechts een beperkte periode is vol te houden. Deze methode lijkt dan ook het meest geschikt om een de kop opstekende brandhaard van vandalisme in de kiem te smoren.

¹ In Van Dijk, Van Soomeren en Walop (1988) wordt zeer uitgebreid ingegaan op de bestuurlijke preventie aanpak van vandalisme.

- Een tweede methode is minder arbeidsintensief en heeft specifiek betrekking op de bestrijding van graffiti.¹ In Purmerend (zie Roozendaal 1985) werd besloten tot het formeren van een twee man sterk koppel, dat ondermeer via het fotografisch vastleggen van veelvoorkomende graffiti's meer grip op dit fenomeen trachtte te krijgen. Toen eenmaal de eerste dader op heterdaad was betrapt, kwam informatie los die tot verdere aanhoudingen leidde. Om een zo snel mogelijke afhandeling van de zaken mogelijk te maken werd besloten om steeds een proces-verbaal terzake overtreding van artikel 424 van het Wetboek van Strafrecht op te maken en geen proces-verbaal terzake van vernieling (artikel 350). Voorts werd er naar gestreefd dat de daders de aangerichte schade vergoeden.

Om dit te bevorderen betrok men de ouders van de daders direct bij de verdere afwikkeling en konden de daders het te betalen schadebedrag terugbrengen door zelf bepaalde herstelwerkzaamheden uit te voeren.

Het project was een duidelijk succes. Er werden 25 daders aangehouden; in 17 gevallen kwam het tot de voor de benadeelde en de Officier van Justitie aanvaardbare schaderegeling. De overige 8 daders werden strafrechtelijk vervolgd. Van het project ging een duidelijk schrik-effect uit: het aanbrengen van nieuwe graffiti's nam af en voor zover bekend viel slechts een dader in herhaling.

- Een derde mogelijkheid voor de surveillancedienst is gelegen in maatregelen die onder de algemene noemer van het verbeteren van de contacten met het publiek gelegen zijn. Deze contacten moeten dan ondermeer leiden tot een grotere bereidheid om preventieve maatregelen te treffen en een grotere bereidheid om de politie informatie te verschaffen die kan leiden tot opsporing van daders.

De wijze waarop de contacten worden verbeterd, varieert van het organiseren van (tijdelijke) projecten (ondermeer in Hoogeveen en Amsterdam-Osdorp²) tot het doorvoeren van ingrijpende organisatieveranderingen (ondermeer in Haarlem). Over het algemeen zijn dergelijke projecten en organisatieveranderingen

- 1 Deze term is afkomstig uit Italië. De inschriften die in de ruïnes van Pompeï zijn gekrast, worden graffiti genoemd.
- 2 Een beperking van deze en andere politieke preventie-activiteiten is te vinden in Fijnaut, Nuijten-Edelbroek en Spickenhuer 1985.

op meerdere vormen van veelvoorkomende criminaliteit gericht. Er zijn echter ook voorbeelden van projecten die puur op vandalisme betrekking hebben. Een daarvan is het jaarlijkse Oud-en-Nieuw-project in Den Haag (zie Eysink Smeets en Etman 1986).

In Den Haag zijn geweld en vernielingen tijdens de jaarwisseling strijk en zet. In deze gemeente werd een start gemaakt met de uitvoering van een groot aantal maatregelen om het (folkloristische) vandalisme en geweld, alsmede de onrust onder de bewoners in te dammen. Een belangrijk doel van de maatregelen werd uitgevoerd door de surveillancedienst. In de weken voorafgaand aan de jaarwisseling surveilleerde men veel te voet. De bedoeling was vooral dat de contacten tussen bewoners en politie toenamen en dat verdachten eerder konden worden aangehouden. Vóór Oud en Nieuw kon het politiepersoneel gebruik maken van een waarschuwingskaart, die zonodig werd uitgedeeld aan jongeren die door hun gedrag al flink begonnen op te vallen. De tijdens voorgaande jaarwisselingen aangehouden verdachten ontvingen ook een waarschuwing. In ernstige gevallen konden de daders een soort huisarrest opgelegd krijgen. De resultaten van dit project waren zeer positief, hetgeen onder andere bleek uit een aanzienlijke reductie van de schade ten opzichte van voorafgaande jaarwisselingen.

5.2. *Haltprojecten*

In verschillende gemeenten (ondermeer in Rotterdam, Den Haag, Capelle a/d IJssel, Dordrecht, Leiden en Eindhoven) zijn Haltbureaus opgericht. Een aantal van deze bureaus krijgen een financiële bijdrage uit de subsidiepot samenleving en criminaliteit.

De bureaus beogen een snelle reactie op vandalisme, waaronder behalve graffiti en vernieling ook diverse vormen van baldadig gedrag worden verstaan, soms samenhangend met kleine diefstal en inbraak. Haltbureaus zijn opgezet om vandalisme (gepleegd door jongeren tussen de 12 en 18 jaar) te voorkomen en om daarnaast de desbetreffende jongeren een alternatief voor strafvervolgning aan te bieden. Dit houdt meestal in dat de daders de schade zoveel mogelijk herstellen door het uitvoeren van allerlei werkzaamheden.

Indien mogelijk regelt het Haltbureau ook een schadevergoeding met benadeelden, zonder dat het justitiële circuit zich ermee bemoeit.

Er wordt op verschillende manier naar het Haltbureau verwezen. De

meeste gevallen komen via de politie op basis van proces-verbaal bij het Haltbureau terecht. Maar in sommige gemeenten gaat het Haltbureau ook tot activiteiten over als bijvoorbeeld de ouders van een jeugdige dader hiertoe een verzoek doen of als een dader zich vrijwillig meldt.

De resultaten van de Haltbureaus kunnen positief worden genoemd. Door de komst van de Haltbureaus kan vandalisme pedagogisch verantwoord worden aangepakt, terwijl voorheen duidelijke, consequente gevolgen ontbraken.

In Den Haag (zie van Hees 1988) en Rotterdam wordt in 63,8% respectievelijk 84,3% van de verwezen zaken de procedure met succes afgerond.

Voorts blijkt de recidive – althans voor wat betreft vandalisme – laag. Nader onderzoek naar recidive bij andere vormen van criminaliteit moet echter nog plaatsvinden.

5.3. Bewustmakingsprojecten

Jongeren van de negatieve aspecten van vandalisme bewust maken is een aanpak die past binnen de derde hoofdlijn van de nota Samenleving en Criminaliteit.

Er zijn veel anti-vandalismeprojecten uitgevoerd, die zich bijna uitsluitend richtten op de bewustmaking en beïnvloeding van jongeren. Scholen lenen zich daartoe meestal het beste, omdat men via de school veel jongeren kan bereiken en omdat daarnaast leerkrachten meestal sterk gemotiveerd zijn om mee te helpen bij de vermindering van het vandalisme, aangezien schoolgebouwen erg vaak het slachtoffer van vernielingen worden. Onder andere in Goes en Raalte is de samenwerking tussen politie en onderwijs succesvol gebleken bij de bestrijding van vandalisme.

Anti-vandalismeprojecten op scholen zijn grofweg in twee categorieën onder te verdelen: projecten met een specifiek op vandalisme gerichte aanpak en projecten met een bredere aanpak.¹

Ze komen overeen in die zin dat men met beide probeert de scholieren bewust te maken en te beïnvloeden om zo te komen tot minder vandalisme.

- Bij de specifieke aanpak richt men zich bijna uitsluitend op het onderwerp vandalisme. De leerkracht, vaak gesteund door

¹ Zie voor meer informatie over anti-vandalisme-projecten op scholen: „Scholen en vandalisme”; 1982.

deskundigen zoals bijvoorbeeld politiemensen en reparateurs van gemeentelijke diensten, behandelt in de les de nadelen die aan vandalisme kleven. Daarbij kunnen de volgende onderwerpen aan de orde komen: de materiële schade die als gevolg van vernielingen geleden wordt, de immateriële schade voor burgers en reparateurs (hinder en ellende), de gevaren van vandalisme (bijvoorbeeld in het openbaar vervoer) en de mogelijke persoonlijke gevolgen voor de dader (politie en justitie).

- In de brede aanpak werkt men in feite juist andersom. Men probeert de leerlingen de „waarde” te laten inzien van de omgeving waar ze dagelijks in verkeren. Men gaat daarbij bijvoorbeeld in op het ontstaan van de buurt of het dorp, men vertelt de leerlingen welke objecten er in hun omgeving te vinden zijn (van lantaarnpaal tot buurthuis), hoe en waarom die objecten er gekomen zijn, hoe ze werken en welke mensen erachter zitten en ze verzorgen (van een wijkagent tot een reparateur van bushokjes). In feite hoopt men dat leerlingen door de activiteiten die binnen de brede aanpak van een anti-vandalisme project ontplooid worden meer betrokken worden bij hun dagelijkse omgeving en alles wat daarin te vinden is. Het idee is dat deze leerlingen daardoor die omgeving minder snel zullen vernielen en/of vervuilen.

Activiteiten die bij zowel de specifieke als bij de brede aanpak ontplooid kunnen worden, zijn er legio en lopen van opstellen schrijven en praatjes beluisteren, via fotowedstrijden en excursies tot zwabberdagen in de buurt, puzzeltochten en het helpen van de plantsoenendienst bij het poten van jonge aanplant.

Het is van groot belang dat men bij anti-vandalisme projecten op scholen in ieder geval probeert ook de ouders te betrekken. Als zij op de hoogte zijn van – en liefst: actief betrokken zijn bij – hetgeen op school gebeurt in het kader van een anti-vandalisme project, wordt de invloed van zo'n project op de deelnemende jongeren groter. Het is daarbij van belang om goed te beseffen dat een oproep van de politie aan de ouders om zich op de hoogte te stellen of mee te helpen, vaak meer gewicht in de schaal legt dan eenzelfde oproep van een leerkracht.

Uit deze laatste opmerkingen mag al blijken dat een preventief

gericht anti-vandalisme project geenszins tot het schoolgebouw of de schoolbevolking beperkt hoeft te blijven. Er is zelfs veel voor te zeggen om bij zo'n project de hele buurt – bijvoorbeeld via de wijkvereniging – of het hele dorp te betrekken. Het voordeel daarvan zal duidelijk zijn als men terugdenkt aan opmerkingen die in 4 over de controle van de burger werden gemaakt. Een bijkomend voordeel kan zijn dat langs deze weg ook de relatie burgerij-politie kan worden verbeterd.

5.4. Vandalismepreventie en gebouwde omgeving

Over het algemeen zijn projecten, die vallen onder de eerste hoofdlijn van het kabinetsbeleid, gericht op meerdere vormen van criminaliteit. Vandalisme kan een van die vormen zijn. Er zijn drie typen maatregelen die vaak mede vanuit vandalisme-preventief oogpunt worden genomen.

- Het gebruiken van steviger materialen.
- Het vergroten van de mogelijkheden op het uitoefenen van toezicht.
- Het beperken van de toegankelijkheid voor potentiële daders.

In het galerijflatsproject te Utrecht (zie het Eindrapport Commissie Roethof blz. 119-134) worden deze typen maatregelen in praktijk gebracht, ondermeer door het aanbrengen van steviger verlichtings-armaturen, het dichtmetselen van loze ruimten en het afsluitbaar maken van de toegangen tot de flats.

In de werkgroepen die de maatregelen hebben voorbereid en de uitvoering van de maatregelen begeleid, zijn naast de beheerder van de flats, de bewoners en functionarissen van enkele gemeentelijke diensten ook de betreffende wijkteams van de politie vertegenwoordigd.

De politie heeft (evenals bij een aantal andere gebouwde omgeving projecten) een adviserende rol: op grond van hun kennis van de criminaliteits- en overlastproblemen in de flats kunnen zij mede beoordelen welke maatregelen kans van slagen maken.¹

1 In de publikatie „zes voorbeelden (criminaliteit en gebouwde omgeving)” van het Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven wordt uitgebreid ingegaan op de rol die de politie op het terrein van gebouwde omgeving en criminaliteitspreventie kan spelen.

5.5. Overige maatregelen

Met de in het voorgaande besproken mogelijkheden om te proberen het vandalisme te verminderen, hebben we ons eigenlijk alleen nog maar gericht op wat we in 4 noemden: „Vandalisme hoort niet”. Immers: met zowel de repressieve aanpak als met anti-vandalisme-projecten op scholen of in buurten doet men niet veel meer dan de jongeren duidelijk maken dat vandalisme niet hoort. Dit zal vaak het vandalisme aanzienlijk verminderen, maar men moet zich afvragen in hoeverre dit soort maatregelen effect hebben op de langere termijn. Wanneer de gerichte surveillance niet langer wordt uitgevoerd, zal het vandalisme waarschijnlijk langzamerhand weer naar het oude niveau terugkruipen en een maandje „bewustwordingsonderwijs” helpt ook niet voor eeuwig.

Een oplossing voor dit probleem kan zijn om de bovenbedoelde activiteiten stelselmatig te herhalen. Tevens kan het zeer zinvol zijn om maatregelen te nemen die de *motieven* van vandalisme (voor een deel) wegnemen. In dit laatste geval zou de voorkoming van vandalisme bijvoorbeeld gezocht moeten worden in het scheppen van een beter leefklimaat voor jongeren (ter vermindering van vandalisme uit onvrede), of het zorgen voor spannende activiteiten die, wat betreft interesse die de jeugd daarin stelt, kunnen concurreren met vandalistische activiteiten (dit ter vermindering van prestige-vandalisme). Dit alles zal veelal neerkomen op het maken van jeugdvoorzieningen die aansluiten bij de wensen die onder de diverse groepen en groepjes jongeren leven. Dat loopt van speelplaatsen, avonturenvelden, fietscrossbanen en eigen ruimtes tot een betere huisvestings- en werksituatie.

Ook dergelijke activiteiten passen binnen de derde hoofdlijn van Samenleving en Criminaliteit en er zijn met name in grotere steden (bijvoorbeeld Amsterdam, Rotterdam en Enschede) projecten opgestart waarbij getracht wordt de leefsituatie van bepaalde groepen jongeren te verbeteren. Bij deze projecten is het voortouw duidelijk in handen van de gemeente en kan de politie op basis van kennis over jeugdcriminaliteit een adviserende rol vervullen.

Het zal duidelijk zijn dat voor de bestrijding van vandalisme één (tover)middel of één aanpak zelden voldoende is. Per plaats, per situatie en per type vandalisme zal men andere maatregelen moeten toepassen en de zaak wordt extra gecompliceerd als we beseffen dat elke maatregel weer zijn eigen voor- en nadelen heeft. Dit heeft tot gevolg dat men over het algemeen een pakket van maatregelen zal

moeten toepassen wil men daadwerkelijk het vandalisme verminderen. Bij zo'n pakket van maatregelen zal men zowel oog moeten hebben voor repressieve als voor preventieve maatregelen, maar daarnaast zal men ook fundamentele maatregelen – die zich richten op de achterliggende motieven van de daders – niet moeten schuwen.

Daarmee is tevens duidelijk dat bij vandalismepreventie over het algemeen sprake moet zijn van een samenwerkingsverband van politie, gemeente en andere instellingen die deel uitmaken van het maatschappelijk middenveld.

Literatuur

- Amsterdam (gemeentelijke nota), *Tussenrapportage Onderzoek Jeugd vandalisme, deel 3*, Amsterdam, augustus 1981.
- Brugmans, H., *Het Huiselijk en Maatschappelijk Leven onze Voorouders*, Elsevier, Amsterdam, 1914.
- Buikhuisen, W., *Achtergronden van nozemgedrag*, Assen, 1965.
- Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven, *Scholen en vandalisme* (een handleiding), 's-Gravenhage, 1982.
- Bureau Landelijk Coördinator Voorkoming Misdrijven, *Zes voorbeelden* (Gebouwde omgeving en criminaliteit), Den Haag 1986.
- Cohen, S., Property destruction: Motives and meanings, in: Ward C., *Vandalism*, Architectural Press, London, 1973.
- Crane A.R., Pre-adolescent gang: A topological interpretation, *Journal of Genetic Psychology*, nr. 81, september 1952.
- Dijk, B. van, en Soomeren, P. van, *Vandalisme; Iets weten over vandalisme en wat er tegen te doen*, Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven, 's-Gravenhage, 1980.
- Dijk, B. van, en Soomeren P. van, *Vandalisme Ideeën Onderzoek Preventie*, Kobra, Amsterdam, 1981.
- Dijk B. van, Soomeren P. van en Walop M., *Vandalisme-preventie in de praktijk*, Koninklijke Vermande B.V., Lelystad 1988.
- Eindrapport Commissie Kleine Criminaliteit, Staatsuitgeverij Den Haag 1986.
- Eysink Smeets M. en Etman O., Brede aanpak Haags oudejaarsvandalisme. In: *Algemeen Politieblad* nr. 24, 22 november 1986.
- Fijnaut C., Nuyten-Edelbroek E. G. M. en Spickenheuer J. L. P., *Politiele misdaadbestrijding*, WODC, Den Haag 1985.
- Gemeenten en Veelvoorkomende criminaliteit*, VNG, Den Haag 1988.
- Gladstone, F. J., Vandalism amongst adolescent schoolboys, in: Clarke R. V. G., *Tackling Vandalism*, Home office research study no 47, London, 1978.
- Hauber A. R., Vernielingen door jeugdigen in semi-publieke ruimten, in *Grenzen van de jeugd (achtergronden van jeugdcriminaliteit)*, Ars Aequi, Nijmegen, 1981.
- Hees A. van, *Evaluatie van een experiment, onderzoeksresultaten en beleidsaanbevelingen*, Bureau Halt Den Haag, Den Haag 1988.
- In de Vernieling: een onderzoek naar omvang, frequentie en kosten van vernieling van gemeenlijk eigendom*, VNG, Den Haag 1985.
- Justitiële Verkenningen*, nr. 3 (varia-nummer over vandalisme), Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, 1981.
- Pols, L. van der, *Voorkoming Misdrijven in Waddinxveen; Een evaluatie van een vandalisme-project*, (scriptie in het kader van de opleiding op de politieacademie Apeldoorn), Apeldoorn, 1982.
- Prewer, P. R., Some observations on window smashing, *The British Journal of Criminology*, vol X, nr. 1, London, 1959.
- Richards, P., Vandalisme van middle-class jongeren: het belang van leeftijdsverschillen en statusconflicten. *Justitiële Verkenningen*, nr. 3 (zie boven).
- Roozendaal A., Graffiti niet meer zonder financiële gevolgen. In: *Algemeen Politieblad* nr. 23, november 1985.
- Samenleving en Criminaliteit: een beleidsplan voor de komende jaren*, Staatsuitgeverij, Den Haag 1985.